

רס, מצות המילה.

הטור האריך בתיאור חשיבותה של מצוה מילה וגדולתה, וכתב הב"ח שהטעם לכך שבדורו ראה שהיו נכשלים בפגימת הברית ולכן ראה להאריך בחשיבות מצוה זו. **בשו"ע מצות עשה לאב למול את בנו, וגדולה מצוה זו משאר מצות עשה.**

רסא, מיהם החייבים במצוות המילה ומתי חייבים כרת.

בגמרא קידושין כט. **למולו מנלן? דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו [בן שמנת ימים כאשר צוה אותו א-לוהים]. והיכא דלא מימהליה אבוא, מיחייב בי דינא למימהליה, דכתיב: המול לכם כל זכר. והיא דלא מימהליה בי דינא, מיחייב איהו למימהל נפשיה, דכתיב: וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה.. נמצא שהחייב למול מתחיל באב, ואם לא מל האב – בית דין, לא מל בית הדין – הוא עצמו. רמב"ם: חיוב הכרת נאמר על הערל עצמו בלבד ולא על האחרים¹. **וכן בשו"ע.****

מילה שלא מדעת האב

רמב"ם: בית הדין לא מל שלא מדעת האב. **וכן כתב הרמ"א²: ש"ך: אם המוהל עבר ומל שלא מדעת האב, היכא שהאב מוהל, חייב לו י' זהובים שק גזל ממנו את המצוה. פת"ש- ר"י עמדין, בשני מוהלים שאחד קדם לשני לא. זכרון יצחק- בשבת לא כי יש דעה שאין לאב למול בשבת. פת"ש: בזה"ז ממילא לא משלם**

אישה: איהי מנלן דלא מחייבא? דכתיב: כאשר צוה אותו א-לוהים, אותו ולא אותה. אין לאישה חיוב למול את בנה.

מתי מי שלא מל מתחייב בכרת?

רמב"ם: חיוב הכרת חל רק כשימות והוא ערל. **נראה שכן דעת השו"ע** [בית יוסף, הסבר א: חיוב כרת לנפש, אבל רק כשימות ויבטל לגמרי את המצוה. הסבר ב: חיוב כרת של קיצור ימים אם לא מל עד סוף ימיו] **ראב"ד:** חיוב הכרת (קיצור שנים) חל ברגע שגדל ולא מל. **וכן דעת הרמ"א** [בית יוסף, (א) שמביא עצמו למצב חיוב כרת (ב) עובר על מצוות הבורא]

אם יש מוהל שמתקש למול בשכר

כתב הרשב"א שאם יש מוהל שמתקש למול בשכר ואין לאב, נעשה כמי שאינו לו אב ובי"ד חייבים למולו וכופים את המוהל למול. ויש לגעור במוהל זה כי אין זה דרכו של זרע אברהם. **הרמ"א הביא דין זה להלכה. פת"ש: ר"י עמדין: כשבי"ד כפין למולו מותר להטעותו להבטיח לו שכר ולא לשלם לו.**

¹ הגר"א מדייק זאת מהגמרא אם לא הילקט - ענוש כרת. מני... אמר רב פפא: גדול - מתקיף לה רב אשי: גדול בהדיא כתיב ביה "וערל זכר אשר לא ימול!"

² אולי לדעת השו"ע אפשר למול אפילו שלא מדעת האב?

רסב, זמן מילה לבריא לחולה ולאנדרוגינוס.

(סעיף א)

זמן המילה - מפורש בתורה "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", "ובן שמונת ימים ימול" תחילת הזמן - במשנה מגילה כ. "לא מלין...עד שתנץ החמה. וכולם, משעשאן מעלות השחר - כשר". מילה ביום כשאינו זמנה - בברייתא יבמות עב. משוך, (ונוולד כשהוא מהול), וגר שנתגייר כשהוא מהול, וקטן שעבר זמנו, ושאר כל הנימולים, לאיתווי מי שיש לו שתי ערלות - אינן נימולין אלא ביום; רבי אלעזר בר שמעון אומר: בזמנו - אין נימולין אלא ביום, שלא בזמנו - נימולין ביום ובלילה... והכא בהא קא מיפלגי, דמר סבר - דרשינן ביום (ווי"ו יתיבא, למאי למכתב זיוס השמיני ימול וכתוב (ויקרא יב) וזיוס לזיתווי מילה קלא בזמנה...), ומר סבר: לא דרשינן ביום (ולא גמרינן מיניה קטן שעברה זמנו, ונימול אפי' בלילה וכ"ס משך למלכצנן הוא). מבואר שנחלקו תנאים האם החיוב למול ביום הוא רק במילה בזמנה או גם במילה שלא בזמנה. והרי"ף, הרא"ש, הרמב"ם פסקו שלעולם אין מלים אלא ביום.

זריזין מקדימין - בפסחים ד. תניא: כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימין למצות. שנאמר +בראשית כב+ וישכם אברהם בבקר. מכאן שיש למול מוקדם ככל שניתן.

בשו"ע פסק שמלים ביום וזריזין מקדימין ואפילו מילה בזמנה אינה אלא ביום רמ"א פסק שבדיעבד אם מל מעלות השחר יצא (נראה שהמחבר מסכים לזה).

עבר ומל בלילה - מהמשנה מגילה כ. "וכלם משעשאן משעלה עמוד השחר כשר" לא ברור מה הדין בדיעבד אם מל בלילה. לכאורה יש לדייק שאם עשה לפני עמוד השחר לא כשר, ורק בדיעבד מעלות השחר כשר.

הגה"מ: אם עשה בלילה, פסול - ואז יש להטיף דם ברית. רא"ש, רשב"א: אין צריך להטיף ד"ב.

רמ"א: בלילה יחזור ויטיף, ביום אפילו תוך שמונה יצא. ב"ח: יש להחמיר בשניהם מספק ואין מברכים על ההטפה. ש"ך: תוך שמונה לא יצא כלל בין ביום בין בלילה. פת"ש, יעב"ץ: אם התעצלו או נאנסו ביום שמיני, עדיף בין השמשות של שמיני מאשר יום תשיעי.

(סעיף ב)

חולה - במשנה קלז. קטן החולה - אין מוהלין אותו עד שיבריא. ובגמרא. אמר שמואל: חלצתו חמה (נשף ממנו החולי ולא מגופו) - נותנין לו כל שבעה להברותו. איבעיא להו: מי בעינן מעת לעת? תא שמע: דתני לודא יום הבראתו כיום הולדו (ממתינין לו כיום הולדו). מאי לאו (יום הולדו דווקא קאמרי, ללא דנענין מעת לעת), מה יום הולדו - לא בעינן מעת לעת, אף יום הבראתו לא בעינן מעת לעת. - לא (כיום הולדו דקתני - למיחז ליה קצעה, מיהו, עדיף יום הבראתו מהא, דנענין מעת לעת, ומהא ליכא למשמע מידו), עדיף יום הבראתו מיום הולדו. דאילו יום הולדו - לא בעינן מעת לעת, ואילו יום הבראתו - בעינן מעת לעת. מהמשנה והגמרא עולה שחולה מלים אותו אחרי שבעה ימים מעת לעת מהזמן שהבריא. וכן הכריעה הגמרא יבמות עא. - עא: בעינן מעת לעת. ופסקו כך רא"ש, רי"ף, ר"ן.

חלה והבריא וחזר וחלה תוך כמה ימים - מהרי"ק: ימנו שבעה ימים מסוף החולי השני.

החילוק בין חולה בכל גופו לחולה באחד מאיבריו - ביבמות עא. זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשיה היכי משכחת לה? ניש חיוב שכל הערלים ימולו, גם בשעת עשיית קרבן בפסח ב"ד בין הערביים וגם בשעת אכילתו בליל ט"ו ושואלים איך ייתכן שהיו ערלים בשעת אכילה שלא היו ערלים בשעת עשייה? לאו דאיתלוד בין עשיה לאכילה, ש"מ: ערלות שלא בזמנה היא ערלות. אמר רבא: ותסברא? +שמות י"ב+ המול לו כל זכר אמר רחמנא ואז יקרב לעשותו, והאי לאו בר מהילא הוא! אלא, הכא במאי עסקינן - כגון שחלצתו חמה... רב פפא אמר: כגון דכאיב ליה עיניה לינוקא, ואיתפח ביני וביני (וכן עשה לאכילה ואין נותנין קצעה ימים אלא למי שחלצתו חמה)

ר"ן ורמב"ם: בכל חולי שאינו בכל הגוף, שאין ממתנים שבעה ימים נימוק: דווקא בחולי פחות מ"חלצתו חמה", בכאב גדול ממתנים שבעה ימים גדר נוסף שמופיע בראשונים הוא "כל תינוק שהוא מצטער אין מלים אותו עד שיבריא".

יום המעונן ויום הרוחות - ביבמות עא: עב. במדבר מאי טעמא לא מהול? איבעית אימא: משום חולשא דאורחא, ואיבעית אימא: משום דלא נשיב להו רוח צפונית (נוחה לא חמה ולא כוננת וחמה זורחת), דתניא: כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נשבה להם רוח צפונית (כיום ולא זרחה חמה עליהם). מאי טעמא? איבעית אימא: משום דנזופים הוו, ואי בעית אימא: דלא נבדור ענני כבוד. א"ר פפא: הלכך, יומא דעיבא (יום המעונן) ויומא דשותא (קרוב לרומית מנסכת והיא קשה מכל הרוחות) - לא מהלין ביה ולא מסוכרין ביה; והאידיא דדשו בה רבים, +תהלים קט"ז+ שומר פתאים ה'. נימוק"י בשם הריטב"א: מותר לסמוך על זה לדחות את הברית ר' ירוחם ור' מנחם: אין לדחות בשביל זה.

בשו"ע פסק שבחולי שבכל הגוף אין מלים עד שיבריא וימתינו שבעה ימים מעת לעת. ובחולי באחד מאיבריו מלים מיד כשיבריא. רמ"א פוסק את דעת הנימוק"י שבחולי גדול אפילו באחד מאיבריו היו כבכל הגוף. ט"ז בשם בדה"ב בשם רשב"ץ שחולה שנתרפא בחמישי מחכים לו למחר כי שבת יהיה השלישי למילתו ואין לגחם צער ביום השבת. ומוסיף ט"ז שגם בשישי אין למולו. הש"ך רסו, יח חולק על זה ולדעתו זה כדבר מצווה שמותר גם ג' ימים קודם לשבת. וראיתו מהמשנה העוסקת בספקות שלכאורה נולד בספק רביעי ספק חמישי ידחה י"א יום עד יום ראשון! ולא נאמר כן.

(סעיף ג)

אנדרוגינוס, יוצא דופן, מי שיש לו שתי ערלות - שבת קלה. קלה: ערלתו ודאי דוחה את השבת, ולא **אנדרוגינוס** דוחה את השבת. רבי יהודה אומר: אנדרוגינוס דוחה את השבת וענוש כרת [...]. אמר רבי אסי: כל שאמו טמאה לידה - נימול לשמונה, וכל שאין אמו טמאה לידה - אין נימול לשמנה, שנאמר +ויקרא יב+ אשה כי תזרע וילדה זכר וטמאה וגו' וביום השמיני נימול בשר ערלתו. אמר ליה אביי: דורות הראשונים יוכיחו, שאין אמו טמאה לידה - ונימול לשמנה! - אמר ליה: נתנה תורה ונתחדשה הלכה. איני? והא איתמר: **יוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות** (קמי ערות זה על זה, ולאמי לה קמי גילוי), רב הונא ורב חייא בר רב. חד אמר: מחללין עליו את השבת; וחד אמר: אין מחללין. עד כאן לא פליגי - אלא לחלל עליו את השבת, אבל לשמנה - ודאי מהלין ליה! - הא בהא תליא. (ובהמשך מעמידים את המחלוקת כמחלוקת תנאים ש"ק סבר שאף אם אין אמו טמאה לידה נימול לשמונה ורבי חמא סבר שאם אין אמו טמאה לידה אינו נימול לשמונה).

יוצא דופן: ר"ן, ר' יונה: כרב אסי. בה"ג, רי"ף, רז"ה, רא"ש, רמב"ם: לא הכריעו ונקטינן לחומרא - נימול לשמונה ולא בשבת. **מי שיש לו שתי ערלות:** רמב"ם: להחמיר למול בשמיני אבל לא בשבת. **אנדרוגינוס:** במשנה ובגמרא שם, הלכה כ"ק שאין מחללים שבת, ובדומה ליוצא דופן כיון שמסתפקים האם חילול שבת תלוי במילה בשמיני או לא, נימול בשמיני אבל לא בשבת. **טומטום:** ביבמות עא; **רב כהנא בריה דרב נחמיה אמר:** כגון טומטום, שנקרע ונמצא זכר ביני וביני - ר' ירוחם: מכאן שמונים שמונה מלידתו ולא מקריעתו. ובבבא בתרא קכו: **רב שזבי אמר אף אינו נימול [הטומטום] לשמונה, דאמר קרא:** "וילדה זכר...וביום השמיני נימול" עד שיהא זכר משעת לידה, והגמרא נשארה בקושיה. רי"ף, עיטור: כרב שזבי שאינו נימול לשמונה **רא"ש, רמב"ם:** נימול לשמונה ואפילו דוחה שבת. **ונראה שכן דעת הב"י³.** **בשו"ע פסק שאנדרוגינוס, מי שיש לו שתי ערלות ויוצא דופן נימול לשמונה.**

(סעיף ד)

נולד בין השמשות: במשנה קלז. **נולד לבין השמשות נימול לתשעה** ופשוט **הוציא ראשו או שמעו אותו בוכה:** בנדה מב: **הוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה:** מהו לממהל בשבתא? אמר ליה: שפיר דמי. **בתר דנפק, אמר רבא:** ס"ד דההוא גברא לא ידע דשרי לממהל בשבתא? אזל בתריה, אמר ליה: אימא לי איזי, גופא דעובדא היכי הוה? אמר ליה: שמעית ולד דאיץ אפניא דמעלי שבתא, ולא אתיליד עד שבתא. אמר ליה: האי - הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא, והווי מילה שלא בזמנה, וכל מילה שלא בזמנה - אין מחללין עליה את השבת. רי"ף, רא"ש, רמב"ם: בכה או הוציא ראשו נחשב נולד לענין זמן המילה. ור' ירוחם אפילו הוציא ראשו ולא נולד אלא לשמונה

³ כי למד מסתימת הרמב"ם שפוסק שלא כרב שזבי, ואז מסתימתו סובר כרמב"ם. וכן שגם הרא"ש סובר כך כנגד הרי"ף (2 מול 1)

ימים⁴. בשו"ע פוסק שמולד בין השמשות נימול לתשעה, הוציא ראשו או בכה נחשב נולד, ושפילו הוציא ראשו ולא נולד אלא לשמונה. ורמ"א בשם אור זרוע פוסק שאם שמעו אותו בוכה והאם אומרת שלא יצא עדיין, נאמנת.

ספקות שונות המובאים בפוסקים:

(סעיף ה) ספק אם יום או בין השמשות ("נראה יום, כוכבים קטנים"): מרדכי בשם ר"ד: להחמיר ולמול לתשיעי
(סעיף ו) ספק אם לילה או בין השמשות ("תיכף שהוציא ראשו ג' כוכבים"): הגה"מ: סומכים שהוא לילה. ספק אם לילה או יום ("שהו הכוכבים לצאת אח"כ ולפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש"): הגה"מ: סומכים שהוא יום
(סעיף ז) התפללו כבר ערבית מבעוד יום: כתבו הפוסקים שלא הולכים לפי התפילה.
השו"ע פסק כספקות אלו להלכה.

(תרומת הדין מובא בבדק הבית): מילה בפורים אחרי התפילה, בר"ה לפני התקיעות

רסג, ילד שהוא אדום או ירוק ומי שבניו מתים מחמת מילה (סעיף א)

קטן שהוא אדום או ירוק: שבת קלד, ואמר אבי, אמרה לי אם: האי ינוקא דסומק - דאכתי לא איבלע ביה דמא, ליתרחו ליה עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוה. דירוק ואכתי לא נפל ביה דמיה - ליתרחו עד דנפל ביה דמיה, ולימהלוה. דתניא, אמר רבי נתן: פעם אחת הלכתי לכרכי הים [וסיפר שמתו מחמת שהיו אדומים או ירוקים וכו'] אדום - כיוון שלא נבלע בו דמו, לא מלים עד שזה יעבור, וכן ירוק - כיוון שלא נפל בו דמו, לא מלים עד שזה יעבור. רמב"ם: "ויחזרו מראיו כמראה הקטנים". וכן פסק בשו"ע

(סעיף ב)

מי שבניה מתים מחמת מילה: יבמות סד: תניא: מלה הראשון ומת, שני ומת - שלישי לא תמול, דברי רבי; רב שמעון בן גמליאל אומר: שלישי תמול, רביעי לא תמול.
ר"ף, רא"ש, רמב"ם⁵: כרבי - מתו שניים, שלישי לא תמול. ומדובר בתינוק בריא, כי בחולה לא מלים אפילו ראשון. ולכן כתב הרמב"ם "שהכשילה כוחו" כלומר שהמילה גרמה לו למות ולא חולי [דיוק ב"י]. מתי כן נמול את מי שמתו אחיו מחמת מילה: רמב"ם, נימוק"י: משיגדל ויתחזק כוחו.
וכן פסק בשו"ע, שלא ימולו אלא ימתינו שיגדל ויתחזק. פת"ש-תשב"ץ: ה"ה גם רביעי חמישי וכו'. פת"ש-נודב"י: אילולא רמב"ם ונימוק"י לא ימולו אף כשגדול, אבל אחרי דבריהם יש למול משגדל והתחזק כשאר בני גילו.
בני אותה אישה מבעלים שונים: רמב"ם: אותו דין. וכן בשו"ע
איש שמתו בניו מחמת מילה: ר' מנחם: אותו דין, אגודה (ב"ח): אין חשש. וכן בשו"ע, רמ"א הביא סברת האגודה שלא חוששים (ט"ז: כי הדם מהאישה), אך כתב שספק נפשות להקל [ולא למול].
פת"ש-מהרי"ע- מי שמת מחמת שלא הבריא מאז שנימול נקרא מת מחמת מילה
פת"ש-שב"י-איש ואשה שמתו שני בניהם מחמת מילה ונתגרשו נישאו שניהם - יש להחמיר בשניהם אף שאיננו יודעים אם מהאב או מהאם, משום ספק נפשות.

(סעיף ג)

אחיות שמתו שני בניהן: רא"ש, ר' ירחם: אותו דין (יבמות סד: מעשה בארבע אחיות בצפורי, שמלה ראשונה ומת, שניה ומת, שלישית ומת, רביעית - באת לפני רבן שמעון בן גמליאל, אמר לה: אל תמולי) וכן פסק בשו"ע. פת"ש-מהרי"ע-לא שגא אחיות מהאב או מהאם.

(סעיף ד)

נולד כשהוא מהול: בברייתא קלה, "ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת. שבת שמאי אומרים: צריך להטיף ממנו דם ברית, ובית הלל אומרים: אינו צריך. אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית, מפני שערלה כבושה היא", לת"ק, אין צריך להטיף ממנו דם ברית, ולר' שמעון, צריך.

⁴ וכפי שמובא כאפשרות ביבמות עא: שאז לא יכלו למולו בשעת עשייה ויכלו למולו לפני שעת אכילה
⁵ למסקנת הגמרא נישואין ומלקיות כרבי, וסתות ושור המועד כרשב"ג. ולדעתם מסתבר שמילה כנישואין

ובהמשך, "איתמר, רב אמר: הלכה כתנא קמא, ושמואל אמר: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. רב אדא בר אבהו אתילידי ליה הוא ינוקא כשהוא מהול, אהדרה אתליסר מהולאי עד דשויה כרות שפכה. אמר: תיתי לי דעברי אדרב. אמר ליה רב נחמן: ואדשמאל לא עבר? אימר דאמר שמואל בחול, בשבת מי אמר? - הוא סבר: ודאי ערלה כבושה היא. דאיתמר, רבה אמר: חיישינן שמא ערלה כבושה היא, רב יוסף אמר: ודאי ערלה כבושה היא. אמר רב יוסף: מנא אמינא לה - דתניא, רבי אליעזר הקפר אומר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מלד כשהוא מהול - שצריך להטיף ממנו דם ברית, על מה נחלקו - לחלל עליו את השבת. בית שמאי אומרים: מחללין עליו את השבת, ובית הלל אומרים: אין מחללין עליו את השבת. לאו מכלל דתנא קמא סבר מחללין עליו את השבת? - ודילמא: תנא קמא דברי הכל אין מחללין קאמר? - אם כן, רבי אליעזר הקפר טעמא דבית שמאי אתא לאשמעינן? - דילמא הכי קאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה".

פסיקה בסוגיה: תוספות, בה"ג: אין צריך. ר"ח, ר"ף, רמב"ם: צריך. רא"ש: נהגו להטיף. ובשם רב האי גאון: בנחת ובזהירות שלא להביאו לידי סכנה, ולא חוששים ליום שמיני. [ואין מברכים, יבואר בסימן רס"ה. ב"ח כתב שמברכים אם נראית לו ודאי ערלה כבושה]

בשו"ע פסק כדעת המחייבים להטיף ד"ב, וכדברי אזהרת רב האי גאון. ש"ך ביאר שהזהירות הנדרשת בבדיקה האם יש ערלה כבושה.

(סעיף ה)

מילת נפל/תינוק שמת: גאון: נהגו למול מי שמת קודם שמונה בבית הקברות. אבודרהם: ונתנים לו שם כדי שיבחין באביו בתחיית המתים, ולא מברכים. הגה"מ: כי הקב"ה מעביר ערלת הקטנים שלא מלו ונתנם על פושעי ישראל ולטובתם מלים אותם. ושלא עושים זאת ביו"ט אפילו שני.

כתב השו"ע שמלים הנפלים ונתנים שם אך לא מברכים, והוסיף הרמ"א שלא עושים זאת ביו"ט אפילו שני.

מילת גוי: רמ"א כתב שאסור למול גר שלא לשם גרות. וכתב הט"ז שהטעם משום שא"א עומד בפתח הגיהנום ואינו מתן לנימולים להכנס. ודומה לדעת העט"ז, שמדוע שנחתימו באות ברית קודש. ודעת הש"ך שאין איסור אם לא משום רפואה דלא מעלין ולא מורדין, ועיין בסי' רס"ח סעיף ט' ובש"ך שם. בפת"ש בשם מעיל צדקה: שכשראים במילה שנעשתה לשם רפואה ולא למצווה מותר ואין בזה חותם ברית קודש וגם אין חשש שיתחזה כך ליהודי

פת"ש - לגבי בני קטורה/ישמעאל - בשאגת אריה הביא מחלוקת רמב"ם ורש"י האם בני קטורה חייבים במילה. לדעת רמב"ם כל בני ישמעאל חייבים במילה כי גם זרעם נתחייב ונתערבו בזרע ישמעאל. ולדעת רש"י רק בני קטורה עצמם נתחייבו אך לא זרעם. והוכיח השאגת אריה שהעיקר כרש"י. ואף לשיטת הרמב"ם כיוון שסנחריב בבלב האומות, אינו יודעים מיהם בני ישמעאל ולכן אין מצווה למולם.

רס"ד, מי ראוי למול ובמה מלים וכיצד מלים

(סעיף א)

בפת"ש, הביא מחלוקת אחרונים האם לאב שיודע למול מותר בכלל לתת לאחר למול. והש"ך (במקום אחר) כתב בחריפות שמבטל מצוות עשה אם מתן לאחר. ואחרים חלקו עליו.

הכשרים והפסולים להיות מוהלים: בע"ז כז., איתמר: מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה? דח בר פפא משמיה דרב אמר: ואתה את בריתי תשמור; ורבי יוחנן: המל ימול. מאי בינייהו? ...אשה, למ"ד ואתה את בריתי תשמור - ליכא, דאשה לאו בת מילה היא, ולמ"ד המול ימול - איכא, דאשה כמאן דמהילא דמיא [כמה נ"מ בין הטעמים נדחו: ישראל ערל, גוי נימול, מי שמתו אחיו מחמת מילה]. אשה: תלוי במחלוקת הנ"ל בגמ'. ר"ף, רא"ש: הלכה כר' יוחנן, אך סייגו: אם אין גבר תמול אשה. כלבו וב"ח: אשה לא תמול כלל. עבד: ב"י ידוע שדינו כאשה. קטן: ב"י - עתיד לבוא לכלל מצוות. גר"א: אין חיוב למול לשמה. פת"ש-בית יעקב: קטן התחיל והגיע גדול, מחויב להפסיק ולתת לגדול לסיים. ערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה: בגמ' מובא שבין לרב בין לר' יוחנן כשר. ש"ך: אבל אם מתכוון להפר ברית, אסור לו למול. מחלוקת בהגדרתו: לט"ז, דווקא ערל קטן שעוד לא יכול למול. ולש"ך, אפילו גדול שמפחד שמא ימות מחמת מילה.

גוי: פשוט בגמ' שאסור⁶. מל גוי, בדיעבד: רמב"ם: א"צ להטיף ד"ב, סמ"ג: צריך להטיף דם ברית.

⁶ צריך עיון כי לכאורה זה מחלוקת תנאים

בש"ע כתב שבדיעבד מל גוי א"צ לחזור ולהטיף ד"ב, וברמ"א צריך. והש"ך כתב שגם לדעת השו"ע נראה מהרמב"ם שבכל זאת צריך לחזור ולהטיף דם ברית, וכן נראה מדבריו בב"י. סדר העדיפות להלכה בשו"ע: גדול; קטן; אשה/עבד/ערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה. ברמ"א כתב שאשה לא תמול ויש להדר אחר איש (כלומר גם לרמ"א זה חומרא שאישה לא תמול). בדיעבד אם מל גוי: פסק שו"ע שאין צריך להטיף, אך מדבריו בב"י משמע שיש להחמיר ולהטיף דם ברית. ולרמ"א מן הדין צריך לחזור ולהטיף דם ברית. מומר לכל התורה: האור זרוע הסתפק בזה, ופסק רמ"א שדינו כגוי. בחולה שהיו צריכים למול תוך שמונה: בתשובת רשב"א: גם גוי יכול למול כי אינו נקרא מילה, אבל אם נשאר ציצים המעכבים או פריעה, ישלים ישראל. וכן פסק רמ"א. ט"ז: ואין צריך להטיף דם ברית אם מל כהלכה. ש"ך: צריך להטיף דם ברית. פת"ש - בית יעקב: אם התחיל הקטן למול והגיע גדול, מחוייבים לתת לגדול לסיים. ובכל הפסולים, אם התחיל פסול וסיים ישראל, כשר.

יש למצוא מוהל צדיק: באור זרוע, ופסקו רמ"א.

הבטיח למוהל כלשהו למול:

מהר"ם: מחוייב כמו נדר, בדיעבד אם חזר בו חזרתו חזרה **רבינו יחיאל:** התנה בעודה מעוברת הוי דבר שלא בא לעולם ואינו נדר **רמב"ם בתשובה:** במקרה שהבטיח למוהל מסויים אך בינתיים נסע והבטיח לאחר כיוון שהראשון אינו, שאם חזר הראשון מחויב לתת לו. ע"פ ר"ת. אך אי אפשר לכפותו ויכול לתת לשני, ומ"מ נקרא רשע ועובר על "שארית ישראל לא יעשו עולה". וגם **המהרי"ק** מביא תשובה זו. **הרא"ש בתשובה:** אין שום חיוב לתת למי שהבטיח לו אם לא נדר בתקיעת כף או בקבלת חרם.

רמ"א: גם אם לא נדר מחויב לקיים הבטחתו למוהל (ט"ז: משום שארית ישראל לא יעשו עולה. ובמידה ומצא מוהל טוב יותר שאילו היה שם בהתחלה היה בוחר בו, ג"כ ניתן להתחרט), אך בדיעבד אם חזר - מועילה חזרתו. וקנין לא מועיל בזה אבל שבועה (כמו הרא"ש) מועילה. וכן בשני מוהלים שנסע האחד, אם חזר מחויב לתת לו אך א"א לכפותו. בנוסף כתב הרמ"א בשם תשובת הרמב"ם שאישה לא יכולה לתת לאחר למול כי אינה מחויבת במילת בנה. פת"ש - אדני פז: אין זה ביזיון המצוה אם שנים שקיבלו אחד ימול ואחד יפרע, שיגרילו ביניהם מי יעשה כל המצוה.

(סעיף ב)

במה מלים: רמב"ם: בכל מלים, אפילו בצור וזכוכית ובכל דבר הסותר. ובקרומית של קנה (סכין מהקליפה הפנימית של צמח הקנה) לא מלים בגלל שניתזים ממנו קיסמים ומסכן את הולד. ומקורו בגמרא חולין טז; אמר רב חסדא חמשה דברים נאמרו בקרומית של קנה... ואין מלין בה וואיכא סכנתא צמילה שלא תנקוב הגיד ומשוי ליה כרות שפכה). ומוסיף - מצוה מן המובחר בברזל (כתבו המפרשים שהטעם במדרש שהובטח לברזל ביום שנבקע כובע של גלית). בין בסכין בין במספריים. ונהגו למול בסכין. וכן פסק בשו"ע.

(סעיף ג-ד)

צורת המילה והפריעה: במשנה קלז: מל ולא פרע כאילו לא מל. פירוט ברמב"ם: כיצד מוהלין חותכין את כל העור המחפה את העטרה עד שתתגלה כל העטרה, ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפון ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה, ואח"כ מוצץ את המילה עד שיצא הדם ממקומות רחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה, וכל מי שאינו מוצץ מעבירין אותו, ואחר שמוצץ נותן עליה אספלנית או רטייה וכיצא בהן. **שמוהל שלא מוצץ מעבירים אותו:** בגמ' קלג: מפורש שסכנה הוא לילד. וכן פסק רמב"ם הנ"ל. ופסק בשו"ע בכל הנ"ל לגבי המילה, פריעה (מל ולא פרע - סעיף ד), מציצה והתחבשות. **סכנת התחבשות:** בקלד. אמר אב"י אמרה לי אם, האי חלוק שינוקא ליפניה לסיטריה עילאי אבראי דילמא מידיביק גרדא מיניה ואתי לידי כרות שפכה. הביאוהו הראשונים, ר' יוחנן. ופסקו רמ"א.

(סעיף ה)

ציצים המעכבים: במשנה קלז. אלו הם הציצין המעכבין את המילה בשר החופה את חוב העטרה. ובגמרא קלז: **בשר החופה את חוב גבהה של עטרה** (לא תימא כוז העטרה דקתני מתניתין כוז היקיפה אלף אפילו כוז גבהה נמקום אמת). ב"י בשם חכם אחד: עטרה-כל הבשר עד החוט הסובב צריך להיות גלוי. בשו"ע כתב "אם נשאר עור החופה את חוב גבהה של עטרה אפילו במקום אחד זהו המעכב" לכאורה לא אמר חופה רוב היקיפה ולכאורה דלא כרש"י, ודקדק הש"ך שאף לשו"ע רוב היקיפה אע"פ שאין רוב גובהה וחוב גובהה אע"פ שאין חוב היקיפה.

פירוש מציצים המעכבים: בגמ' קלג: כל לאיתויי מאי? לאיתויי הא דת"ר, המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין בין על שאינם מעכבין, פירש על ציצין המעכבין חוזר, על שאינם מעכבין אינו חוזר. רש"י: בשבת [יש לדייק שבחול חייב לחזור], רמב"ם: גם בחול אינו חוזר [ב"י: אינו חייב לחזור]. יש להעיר שבלימודו הבנו שהמחלוקת אינה בפירוש הברייתא אלא בשאלה האם ציצין שאינם מעכבים היו הידור מצוה לעיכובא (מלבד בשבת שאינו) או הידור מצוה רשות. שו"ע לא כתב לחזור על ציצין שאינם מעכבים, שלכאורה בחול דעתו שלא צריך, ורמ"א הביא שבחול לכתחילה צריך לחזור. ובפת"ש-שאגת אריה-יש לסמוך על זה בתינוק חולה וכד' שלא לחזור על ציצין שאינם מעכבים.

(סעיף ו)

קטן המסורבל בבשר: במשנה קלז. ואם היה בעל בשר - מתקנו, מפני מראית העין. ובגמ' קלז: אמר שמואל: קטן המסורבל בבשר, רואין אותו, כל זמן שמתקשה ונראה מהול - אינו צריך למול, ואם לאו - צריך למול. במתניתא תנא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: קטן המסורבל בבשר רואין אותו, כל זמן שמתקשה ואינו נראה מהול - צריך למול, ואם לאו - אינו צריך למול. מאי בינייהו? איכא בינייהו: נראה ואינו נראה. מחלוקת בנראה ואינו נראה: שמואל - צריך למול, לרשב"ג - אינו צריך. ר' ירוחם - כרשב"ג, רמב"ם, עיטור - כשמואל. תרה"ד: אם מכסה שליש העטרה צריך לדחוק העור לאחוריו אבל לא לחתוך. בשו"ע פסק כאמור שרואים בעת שמתקשה אם נראה מהול אין צריך לחתוך אך משום מראית העין צריך לתקן, ואם אינו נראה מהול צריך לחתוך ריבוי הבשר עד שיראה מהול. ברמ"א מפרש שהתיקון (בנראה מהול במתקשה), הוא במשיכה וכדעת תרומת הדשן. בט"ז סובר להקל אך רק אם ידוע שבמילה עצמה הכל היה כראוי. והש"ך החמיר לחתוך ממש גם במקרה זה. ט"ז הסתפק בנולד מהול ואח"כ נתכסה קצת. בב"ח החמיר בנולד מהול אבל מכסה קצת. ובשאגת אריה הכריע להקל בנולד מהול ונתכסה.

רסה, סדר ברכת המילה ודין מילה ביום התענית.

(סעיף א)

ברכת אקב"ו על המילה.

בברייתא שבת קלז: המל מברך אקב"ו על המילה. כשאחד מל ואחד פורע: פת"ש: חמודי דניאל - המל יכוין להוציא הפורע.

ברכת להכניסו בבריתו של א"א.

גמרא קלז: אבי הבן מברך אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א. כשהאב מל: המנחה, אבודרהם: מברך. הגה"מ: אב מל, א"צ "על המילה" אך נהגו בכל זאת מעומד: עיטור: מברכו מעומד. ילפינן מ"לכם" דעומר. מרדכי: דיוק מ"העומדים אומרים..." מרדכי: כל העם מעומד במילה "ויעמוד העם בברית". כשהאב לא נמצא: רמב"ם, הגה"מ, יראים, רא"ש: לא מברכים⁷. רמב"ם בשם י"א: יברכו אחרים כי ב"ד מצווה להכניסו. ראב"ד: יברך מי שמחזיק את הילד. כשהאב אינו יודע לברך: אבודרהם: יברך בשמו אחד הנמצאים - כשליח ב"ד (וכן רמב"ם בשם י"א, ורא"ש בשם הרב הברצלוני).

פסק רמ"א בכל הנ"ל: שאם בירך האב רק "להכניסו" או רק "למול" יצא⁸. ופסק שיש לברך מעומד וגם כל העם עומדים במילה. ואם האב לא נמצא יברך אחר, ונהוג כראב"ד שהסנדיק מברך. וגם אם האב אינו יודע, יברך אחר. פת"ש: שו"ת רע"ק - אם האב נפטר ואבי אביו מל, יברך כי עדיף מהסנדיק.

⁷ ניתקנה רק לאבי הבן שהוא המצווה. אמנם לחולקים, נראה שניתקנה לשלוחיו, ואם אין אב ב"ד מצווה, ויהיה כמו שלוחיו.

מתי מברכים: בגמ' שם, גירסתו וגי' ר"ת: "המל אומר... אבי הבן אומר... העומדים אומרים", 'על המילה' קודמת. וגירסת רשב"ם: "אבי הבן... המל אומר...", 'להכניסו' קודמת. רשב"ם, מהרי"ל (בט"ז): יש לברך לפני המילה וברכת 'על המילה'. ר"ת (וגאון שר שלום, ועיטור), רי"ף, רמב"ם: יש לברך 'להכניסו' אחרי המילה.⁹ רא"ש: יש לברך אחרי המילה וקודם הפריעה ואז גם נקרא 'עובר לעשייתו'. **השו"ע פסק כרא"ש שיש לברך "להכניסו" אחרי שהמוהל חותך את הערלה ולפני הפריעה.** הט"ז כותב שאם האב מל יברך את שתי הברכות קודם¹⁰ וכן נהג בעצמו. במילת עצמו כשהוא גדול: **ש"ך: בשם הרשב"ץ: האנוסים היו מברכים "להיכנס" כשנימולו בבגרותם. ובכל מקרה שמל כשהוא מבוגר, מברך גם על המילה.**

בשמים.

שבה"ל: נהגו לברך על הדס¹¹ אחר בפה"ג ולפני אשר קידש. **מרן פסק מנהג זה להלכה, אשכנזים אינם נוהגים כן.** [לגבי תענית הביא רשב"א בשם הגאונים שיריחו הדס במקום בפה"ג וכדלהלן].

ברכת אשר קידש ידיד מבטן... כורת הברית.

גמרא קל"ז: והמברך אומר: אשר קידש ידיד מבטן, חוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש. על כן בשכר זאת, אל חי חלקנו, צוה להציל ידידות שארינו משחת, למען בריתו אשר שם בבשרנו, בוך אתה ה' כורת הברית. **מי מברך:** רמב"ם, טור: אין עדיפות (ב"י: מדקתני "המברך" משמע כל אחד). אבודרהם, כלבו, ב"ח: המוהל מברך (אבודרהם: וישטוף פיו ויטול ידיו מהמילה קודם הברכה). **ט"ז: המוהל. וכשיש מוהל פורע, הפורע.¹² ש"ך: המכובד בעם.¹³** **פיחש הברכה:** תוספות: ידיד=אברהם, שארו=יצחק, צאצאיו=יעקב. הגה"מ: ידיד מבטן=יצחק, וראיה מ'את ברית אקיי"ם' אשר קידש ידיד מבטן. שארו=יעקב, צאצאיו=שבטים. **גירסת הברכה:** רי"ף, רא"ש, טור: כבגמ' לעיל. רמב"ם: צוה כצאת קדושים להציל. אבודרהם: חלקנו לעד צורנו צוה כצוית לקדושים. **ש"ך: כגי' הגמרא ויש לנקד צוה ולא צוה. פת"ש: שאלת יעב"ץ-צוה**

כשם שנכנס לברית...

גמרא קל"ז: העומדים אומרים: כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים. ר' מנחם: העומדים מאחלים שיזכה לשאר המצוות שהאב חייב לעשות לבנו. הנוסח: גמ', אבודרהם: שנכנס, טור, רמב"ם: שהכנסתו. **מרן: הכנסתו. ט"ז: הקרובים אומרים לאב הכנסתו, הרחוקים אומרים נכנס. ש"ך: עדיף נכנס ולפעמים האב לא שם ולא פלוג.** **הטעם לסדר "כשם שנכנס"::** אבודרהם: הסיבה לסדר - ילמד תורה (13) ואז ישא אישה (18) ואז מעשים טובים (20 - בר עונשין).

כוס יין לברכת "אשר קידש".

הברכה על הכוס: ב"י: אין מקור בגמ', הסכמת כל הפוסקים. **מרדכי:** הטעם, שאין אומרים שירה אלא על היין.

שיעור השתייה: רשב"א: כאן מלוא לוגמיו, בשאר ברכות א"צ שיעור זה. **רמ"א** כתב לגבי מילה ביו"כ שהתינוק הנימול שותה מהיין, וי"א שמועיל תמיד לצאת יד"ח הברכה אבל לא נוהגים כן. **הט"ז (ס"ק)** (י) מדייק שלא צריך בכלל לשתות מלא לוגמיו, ומבאר שהחילוק האם הכוס מדינא דגמרא או לא. כשמדינא דגמרא צריך מלא לוגמיו, כאן זה רק מטעם של א"א שירה אלא על היין ולא דינא דגמרא. **מי שותה:** רמ"א (ט"ז): הסנדק. **בש"ך** כתב שנוהגים שהנערים הקטנים שותים. [מהר"ם שיק (או"ח לט): רמ"א כתב שהסנדק שותה ולא המברך **בגלל הפסק ב"קיים" פת"ש: חמודי דניאל - עדיף המברך, הנערים כלל לא שומעים את הברכה**

⁸ על המילה' כלולה ב'להכניסו', ו'להכניסו' היא רק תוספת

⁹ לא אומרים "עובר לעשייתו" כשאחר עושה המצווה (ר"ת). וכן "עובר לעשייתו" לא תופס בברכה זו שהיא שבח (ר"ן). וכן ניתקנה הברכה בכלל על מצוות המילה ולא על מילה זאת שנעשית עכשיו (רא"ש בשם ר"ת, בתוס' פסחים ז).

¹⁰ כי בעת שמל טרוד במילה וגם בין החיתוך לפריעה אם יעצור ויברך יצטער התינוק וגם הדם שישתות יפריע לו בפריעה.

¹¹ המקור בב"ר: אמר ר' אייבו בשעה שמל אברהם ילידי ביתו העמידו גבעת הערלות וזרחו השמש עליהן והתלעו ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורת הסמים וכעולה שכולה לאישים אמר הקב"ה בשעה שיהיו בניו של שזה באין לידי עבירות אני

זכר להם אותו הריח ומתמלא עליהן רחמים. וכן בשעת השמד היו מבשרים על ברית ע"י ההדסים.

¹² ראייה מהמברך על היין שלאחר המזון מברך על המוגמר ה"נ מברך על מה ש"נשאר" - אשר קידש

¹³ העיר שזה מנהג קדמון אך לפעמים המוהל הוא ע"ה ועדיף לתת לת"ח.

יין **בפי התינוק**; עיטור: יין בפי התינוק. **אבודרהם**: היין אחרי "ואומר לך בדמייך חיי". וכופלים פס' זה שיזכה לעוה"ז ועוה"ב. ב"י: עושה צורת ש-ד-ב באצבעותיו בפי התינוק.

"קיים את הילד הזה"

עיטור: אחרי שנתן היין בפי התינוק אומר "קיים את הילד הזה...".
אם הפסק: עיטור: בקשת רחמים לא נחשבת הפסק / כשהתינוק טועם המברך יוצא יד"ח הברכה (מובא גם ברשב"א). **כלב**: האמא תטעם מהיין. ב"י: זה לא מועיל.
כשיתום מאב או אם: **אבודרהם**, **כלב**: מביאים נוסח חילופי בארמית לרפואת התינוק ללא ציון הוריו.
ריטב"א: נוסח חילופי המציין זכרו ונחמתו של אביו. **רא"ש**: שינוי מקומי של "תגל האם בגן עדן" "ישמח האב בגן עדן" ולא לשנות הנוסח. **ש"ך**: מדלגים על "אביו" או "אמו"

(סעיף ב)

"**על המילה" אם האב מוהל**: בגמרא פסחים ז', מחלוקת האם מברכים "על ביעור" או "לבער" – כי השאלה האם "על ביעור" מעיקרא משמע או להבא משמע.
רש"י ור"ן- נפסק "על ביעור" להבא משמע ולכן מברכים "על המילה" בין האב מל ובין אם לא.
רמב"ם: "על ביעור" מעיקרא משמע. האב מברך "למול את הבן", מוהל אחר "על המילה" כי לא נצטוו על בן זה. **שו"ע פסק כרמב"ם לברך למול את הבן**. **רמ"א** כתב שלא לשנות אך אם שינה יצא.

(סעיף ג)

האם מברכים על...
נולד מהול, **ונגייר כשהוא מהול (הטפת ד"ב)**: **רמב"ם**, **טור**: לא. עיטור: כן, ולדברי האומר לא, מברכים להכניסו ואשר קדש. **מין פסק שלא מברכים**. **ש"ך** דייק שלדעת **שו"ע** לא מברכים **אף ברכה**. **ורמ"א פסק שאם חוזר על ציצים המעכבים- מברך** אך אינו אומר "קיים את הילד הזה". **ט"ז**: אם מל ולא פרע וחזר לפרוע ג"כ לא אומר קיים. **פת"ש**: חת"ס- אם צריך לתקן **מדרבנן- לא מברך**. **אנדורגינוס**: **רמב"ם**: לא, ספק. **ר"י**, **ראב"ד**: כן¹⁴. **מין פסק שלא מברכים**.
ממזר: **גאון**: כן אבל לא מבקשים עליו רחמים ("קיים"). **וכן פסק מין שמברכים בלי לבקש רחמים**.
ש"ך- ולא אומרים "כשם שנכנס לברית". **ט"ז**- בשם מהרי"ל, שקוראים לו כידור, ומלים אותו בפתח **ביהכנ"ס**, להיכר. **פת"ש** (ללא קשר לממזר)- אפשר לקרוא גם בשמות שקודם אברהם **אבינו**.

(סעיף ד)

במילה ביום כיפור ותשעה באב ושאר תעניות: אסור לשתות יין, והציעו בראשונים כמה פתרונות: **פתרון א**: לשמור למוצ"ש. עיטור דוחה פתרון זה בגלל הפסק וגם אם ישפך- ברכה לבטלה¹⁵.
פתרון ב: ישתה ילד. **רמב"ם**: לא ישתה ילד, אתי למסרך. **תוספות**: ישתה ילד ולא אתי למסרך.
פתרון ג: תשתה יולדת. **רי"ף**: בצום שיוולדת מותרת בשתייה (ג' צומות), תשתה היא.
פתרון ד: לא לברך כלל. **ר"ן בשם הרשב"א**: לא מברכים כלל על הכוס
בשו"ע כתב שלא מברכים כלל על הכוס בתעניות (**ט"ז-גם בת"ב** נהגו שיוולדת צמה לכן לא שותה).
וכתב ש"יכול" שתשתה יולדת בג' תעניות. **רמ"א**: בכל התעניות נותנים לקטן, וביו"כ לנימול.
[הקמ: בתעניות בה"ב וכד', יכול לשתות פחות מרביעית, ויאמר בקבלת התענית שאינו כולל הכוס של המילה.]

בשמים בתענית: בר"ן, מחלוקת- גאונים לא יברך, לרשב"א יברך.

בשו"ע פסק שבת"ב לא יברכו על בשמים¹⁶. **ש"ך**- אין איסור להריח, לנהגים כן.

(סעיף ה)

ברכות בשני תינוקות

עיטור: מברכים על כל אחד ואחד.

רא"ש: ברכה אחת לשניהם (בשני מוהלים: הראשון "להכניסו" והשני "אשר קידש")
וכן דעת הרשב"א וכתב שאומרים "להכניסם". **ר' ירוחם**: גם "אשר קידש" לכל אחד ואחד.

¹⁴ מקור (ב"י): שחייבים עליו סקילה במשכב זכר

¹⁵ הובא בעיטור בשם "רבוותא קמאי", מופיע במרדכי וברוקח, ונדחה על ידי העיטור וגם ע"י אבודרהם

¹⁶ שו"ע כותב שזה כמו במוצ"ש שחל בו תשעה באב. ולדעת הש"ך אינו דומה, במוצ"ש הבשמים הם להשיב נפשו כי הנשמה יתירה עזבה ואת זה לא עושים בט' באב, אבל אין איסור עצמי להריח בשמים בט' באב.

בשו"ע נוקט כדעת האומרים שמברכים ברכה אחת לשניהם, אמנם אם הפסיק ביניהם נראה שלדעתו צריך לברך שוב על מילת השני, וכן דעת הרמ"א, וכתב שמברכים "להכניסם". נראה שלשיתם אף שאומרים "שהחיינו" (לפחות בא"י) גם בברכה זו יברכו אחת ותעלה לשניהם. אמנם יש דעות שפוסקים כעיסור ומברכים על כל אחד ואחד: **כתב הב"ח והש"ך** שלכתחילה צריך להפריד בין שני התינוקות כי אם יברכו אחת לשניהם סביר שבאמצע יהיה הפסק ולא יעלה לשני. ובפת"ש מביא דעת דרכי נעם שמנהג מצרים להפריד לכתחילה בין המילות בשירות ותשבחות וכד' ולברך על כל תינוק ותינוק וכן מנהג ירושלים ובהרבה קהילות נוהגים כך. **רמ"א** בשם מהרי"ל כתב שמתקנים כל צרכי המילה לכ"א בפני עצמו, כגון נר. **מי ראשון**: פת"ש: ברית אברהם - אם שניהם בזמנם או לא בזמנם אין חשיבות לסדר¹⁷. ונהגו הראשון שנולד כדי שלא לעורר מחלוקת. ואם אחד בזמנו והשני לא, יקדימו זה שבזמנו

(סעיף ו)

שהיו עשרה. שלטי גיבורים, רמ"א: דומה לאסור שיוצא מבית האסורין וצריך להודות בפני עשרה. ואינו מעכב. וכן בטור בשם רב צמח גאון: כשאין מניין, מברכים גם בפחות. **ובשו"ע פסק שכשאפשר מלים בעשרה, וכשא"א מלים בפחות.**

(סעיף ז)

מברכים שהחיינו:

רמב"ם: אבי הברכה, בכל ברית גם אם אינו המוהל. ארחות חיים, ראב"ה, מהרי"ל: רק כשהאב מל. (מהרי"ל: הברכה על הפדיון; פטור מפדיון, לא יברך) ב": תמיד מברך. וכן פסק בשו"ע כרמב"ם והביא שכן נהגו בא"י וסוריה, אך רמ"א פסק שמנהג מדינות אלו כדעת מהרי"ל שרק כשמל בנו הבכור שחייב בפדיון. דעת הש"ך שאפילו במקרה של מל בנו הבכור שחייב בפדיון לא מברך ושמהרי"ל סובר להפך שאפילו אז לא מברכים. ולמעשה בא"י כולם נוהגים כדעת השו"ע לברך שהחיינו, ובחו"ל אשכנזים לא מברכים כדעת רמ"א. הטעם שמברכים: תוס', רמב"ם: משום דאינו שכיח. רשב"א: צער התינוק לא דוחה שהחיינו. כמו יחשה ומת אביו שמברך. טעמים לא לברך: עיסור, הגה"מ: משום צער התינוק. רוקח: נפל עד ל' יום.

(סעיף ח)

כיסוי ערות הקטן והרחקה מצאתו.

ר' יונה, עיסור, רא"ש: יש שכתבו לכסות אך אין בתינוק דין ערוה, וכן פסק מרן. הגר"א כתב שיש איסור לכסות ערותו כי יש לאחוז המילה בעת הברכה ר' פרץ: טוב להרחיק מצאתו אע"פ שלא אכל כזית דגן. רמ"א הביא חומרא זו, וכתב ש"ך וגר"א שזו חומרא בעלמא.

(סעיף ט)

הודעה שהוא שלוחו. עיסור: אבי הברכה מודיע שהוא שלוחו (אפשר קרבן קרב...¹⁸). וכן פסק מרן.

(סעיף י)

מילה על עפר. גמרא: בבל: מלים על מים, א"י: על עפר.

אבודרהם: מנהג לשים המילה בחול ועפר¹⁹, הגה"מ: גורס להפך בגמרא, בא"י מים ובבל עפר. ולוקחים חול כדי לקיים דברי שניהם. מר רב כ"ץ: מים שלוקים עם בשמים. **בשו"ע פסק ששמים הערלה בחול ועפר. ורמ"א בשם מהרי"ל שיש רוקקים דם המציצה לעפר. בשבת:** עיסור בשם רב יהודאי: לא בשבת **ובשו"ע הבין שמותר אם הכין מראש. הש"ך כתב שנראה המעיטור שאפילו הכין לא ישים בעפר גזירה שמא יביא מבחוץ, אך מנהג העולם להקל**

¹⁷ החיוב למול התחיל בתחילת היום השמיני לשניהם אף שאחד נולד לפני השני. וכששניהם אינם בזמנם, לכאורה יהיה הקודם להתחייב מילה ראשון למול, שהרי כתב סברה שאין חשיבות בגלל שהתחייבו באותו זמן, משמע לא התחייבו באותו זמן יהיה הראשון קודם.

¹⁸ ונראה שבאודאי לא מעכב א' טור כתב שזה מנהג, ב' בש"ך רס"א ס"ק א כתב את הדין שאם מוהל קדם ומל כשהאב מוהל ולא קיבל רשות, חייב לו י' זחובים, משמע שאת המילה קיים ורק גזל המצווה מהאב.

¹⁹ רמז לדבר בפדר"א שבני ישראל במדבר לא היו פורעים בגלל עינוי הדרך וכשהיו מוהלים היו נוטלים הערלה וטומנים בעפר. וכן "ושמתי את זרעך כחול הים" ו"כעפר הארץ" רמז לטמינה בחול ועפר. הגה"מ: מי מנה עפר יעקב. מי מנה עפר יעקב, ראה בלעם המדבר מלא ערלות ישראל אמר מי יכול לעמוד בזכות דם המילה המכוסה בעפר הארץ, מכאן התקינו לכסות דם המילה והערלה בעפר.

(סעיף יא)

כסא של אליהו. אבודרהם: מקור המנהג במדרש אמר ה' לאליהו "חייך שאין עושין ברית מילה עד שתראה בעיניך, מכאן התקינו חכמים לעשות כסא לאליהו שהוא נקרא מלאך הברית". בשו"ע הביא המנהג להלכה וכתב שיש לומר שזה כסא אליהו.

אשרי תבחר ותקרב. רמ"א (בד"מ): כתוב בזוהר לומר "אשרי תבחר... נשבעה בטוב ביתך". ולא ראה שנהגים כך. בט"ז (ס"ק י"ב) כתב שאכן יש לומר הפסוק.

סנדקאות. הרחבה

הגה"מ: כל עצמותי תאמרנה, דוד המלך... ברכי אני עושה בהן סנדקים לילדים בשעת המילה. מהרי"ל: יטבול. סנדק עדיף ממוהל לעליה לתורה שהוא כמקטיר קטורת. רבנו פרץ: לא נותנים שני ילדים לסנדק אחד כמו שהקטורת היו נותנים כל פעם לכהן אחר. הרמ"א הביא שנהגים לחזר אחרי מצוה זו. וכמהרי"ל **שסנדק עדיף ממוהל לעלות לתורה**. וכו"פ לא לתת שנים (ש"ך: מבניו שלו) לסנדק אחד. ושם אפשר אשה לא תהיה סנדק. מביא המנהג שהאשה מביאה התינוק לביהכ"ס ומוסרת לבעלה, אך אפשר שהבעל יעשה הכל. והביא מנהג המוהלים להתפלל ביום המילה (שנאמר "רוממות א-ל בגרונום וחרב פיפיות בידם"). ש"ך: מנהג טעות שהמוהל דוחה האבל להיות ש"ץ. פת"ש-שערי תשובה: נוהגים שסנדק מתעטף בטלית. ובט"ב באב כמו שלא לובשים טלית בשחרית כך הסנדק לא ילבש, אבל אין למחות ביד מי שנהג כך

(סעיף יב)

סעודת מצווה. אבודרהם: יעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, ביום ה"ג (בגימ' 8) מל את יצחק. וע"פ הגמ' כתובות ח' שרב פפא רצה לומר השמחה במעונו לולא צער הילד.

מין: נוהגים לעשות סעודה ביום המילה. רמ"א: **לוקחים מנין ונקרא סעודת מצווה**. ומי שאינו אוכל בסעודה זו נקרא **מנודה לשמיים**, בתנאי שיש שם אנשים מהוגנים (ע"פ תוס'). וכן מביא המנהג לעשות סעודה **בליל שבת** אחרי שנולד התינוק, וגם הוא סעודת מצווה (תרומת הדשן). בט"ז מביא 3 טעמים לשלום זכר: א. בת"ה, שהכל מצויים בבתיים ואז ישוע הבן. ב. במדרש, שכמו שהאורחים לא רואים פני המלך עד שרואים המטרונא תחילה. ג. בדרישה, שבאים לנחם האבל על תורתו. שנסתכחה. ויש מנהג לערוך ליליל הברית "זואך נאכט" – "ברית יצחק" מקור המנהג במחזור ויטרי. וכתבו בספרי המנהגים על המנהג להיות ניעורים ליליל הברית, לומר שמע עם התינוק, וללמוד תורה.

(סעיף יג)

סליחות ביום המילה.

בב"י ובשו"ע מביא שמתפללים סליחות ויודיו ולא אומרים והוא רחום ונפילת אפיים. הש"ך בשם ס המנהגים: בברית בעשי"ת אומרים "זכור ברית" דמילה (כנראה נוסח ארוך יותר) ואבינו מלכנו אך לא תחנון. וכל זה דווקא בביכ"ס שמלים בו. ולמנצח אומרים משום צערא דינוקא, ויש שאינם אומרים, ותלוי במנהג המקום. ומוסיף שני מנהגים – למול לפני "עלינו", ולא לחלוץ התפילין.

רסו, איזה מילה דוחה שבת ויו"ט

יש להקדים הנפסק בסימן ש"ז,ה שלצורך מצווה (כגון מכשירי מילה שלא דוחים שבת ממש) הותר רק אמירה לגוי בדרבנן (ולחלק מהפוסקים כל שבת דשבות, ולבה"ג אפילו אמירה לגוי בדאורייתא), כלומר צריך תרי דרבנן, ואף בקצת חולי או בהפסד מחבה. א"כ גם למכשירי מילה נצטרך זאת.

מילה דוחה צרעת (א)

בברייתא שבת קלב: **מילה דוחה צרעת**, בין בזמנה בין שלא בזמנה... שנאמר "ימול בשר ערלתו" – ואע"פ שיש שם בהרת. רש"י, רמב"ם: שעשה דוחה לא תעשה. והביאו הטור והוסיף שאם המילה דרבנן כגון משוך שצריך מילה רק מדרבנן (משוך צריך שימול, מדרבנן. יבמות עב.), אינה דוחה צרעת. ופסק בשו"ע כן.

מילה בזמנה דוחה שבת ויו"ט (ב)

המקור שמילה גופא דוחה שבת- שבת קלב. ר' יוחנן אמר קרא "וביום" אפילו בשבת. המקור שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט- הלכה פשוטה במשנה קלז. ונראה שהמקור בתורה מובא בקלג. מהפסוק "הוא לבדו יעשה לכם" – הוא ולא מכשירין, לבדו ולא מילה שלא בזמנה

לגבי יו"ט, ונלמד בקל וחומר לשבת (ב"י הפנה לברייתא קלב: וזה המקור שהגמרא מביאה לברייתא. ובכס"מ סתם "למד רבנו מכ"ש לשבת")

ציצים המעכבים (ב)

הגמרא קלג: דנה בדברי המשנה "כל צרכי מילה" לאתויי מאי, לאתויי הא דת"ר המל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין בין על שאינן מעכבים, פירש על ציצין המעכבין חוזר על שאינן מעכבין אינו חוזר ובהמשך 3 ניסיונות להוכיח כדעת מי המשנה, לרבי יוחנן: כר"י בנו של ריב"ב, שסבר בקרבן פסח שלא ממשיכים להפשיט את הקרבן אחרי הוצאת האימורים; לרב אשי: כר"י יוסי שסובר שנראה בעליל אין מחללין עליו שבת; ולנהרדעי: כרבנן דפליגי אר' יוסי, שבלחם הפנים נקרא "תמיד" רק כשמניחים חדש בצד הישן.

פשוט הברייתא בשבת, וכן רש"י וטור. הרמב"ם הבין שהברייתא אף בחול, אך הרא"ש והרי"ף כתבו את הברייתא סתם, והבין הב"י שלדעתם ג"כ איירי בשבת. לעיטור חוזר אף על ציצין שאינן מעכבין בשבת ואין הלכה כברייתא²⁰. מן פסק לשיטתו, שציצים המעכבים את המילה, חוזר עליהם בשבת אך שאינן מעכבים אינו חוזר.

מכשירי מילה, שאינם דוחים את השבת, ותיקון מכשירי מילה בשבת (ב)

במשנה, קל. נחלקו ר"א ור"ע, האם מכשירי מילה שאפשר לעשות מבעוד יום, דוחים את השבת, והלכה כר"ע. ובמשנה קלג. נידונות הדרכים לתקן צרכי מילה בהיתר: נתנין עליה איספלינית וכמון, אם לא שחק מע"ש ינתן זה בעצמו וזה בעצמו, ואין עושין לה חלוק לכתחילה אבל כורך עליה סמרטוט. אם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ומביא אפילו מחצר אחרת. וברמב"ם, אין שוחקין לה סממנים, ואין מחמין לה חמין, ואין עושין לה אספלינית, ואין טורפים יין ושמן. ופסק בשו"ע שאין עושין מכשירים כיון שיכול היה לעשותם מבעו"י. פת"ש: חכמת אדם- אסור גם להשחית הסכין

מלאכת הוצאה לצורך המילה (ב)

בגמרא קל. וקל: לרבי אליעזר מותר להביא הסכין אפילו דרך רה"ר (מכשירי מילה מותרים בשבת), לרבנן אפילו דרך גגות חצרות וקרפופות אסור, ולר' שמעון מותר דרך גגות חצרות וקרפופות, אבל רק כלים ששבתו בהן ולא כלים ששבתו בתוך הבית. והלכה כר"ש (עירובין צא.). עיטור: רק כשלא עירבו חצרות עם הבתים²¹.

רי"ף בשם יש מחמירים: אפילו דרך גח"ק אסור וכרבנן. רי"ף, הרא"ש והרמב"ם כר' שמעון. ולכן כתב השו"ע שמותר להביא סכין דרך גגות חצרות וקרפופות ובלבד שהסכין היה מע"ש בתוכו ולא בתוך הבית. ואפילו עירבו (ודלא כעיטור).

טלטול הסכין לאחר המילה (ב)

ר' ירוחם: לא הוקצה ומותר. מהרי"ל: כל צרכי המילה מוקצים. רמ"א פסק כר' ירוחם שלא הוקצה לביה"ש ולכן אין בו מוקצה. הט"ז מחמיר בטלטול אחרי הברית²² וכן בשופר אחרי התקיעה והכלל שרק כשצריך את הדבר המטלטל לצורך המצה מותר לטלטלו (או להצניעו שלא יאבד, שאם לא נתיר זאת לא יסכים למול בשבת). הש"ך [נקוה"כ] כתב שאין בזה מוקצה ודוחה ראיות הט"ז, אמנם מדייק ברמ"א שרק להצניע בחצר המערב מותר אבל מדין חומרא לא יטלטל לחינם. (נ"מ למעשה בין ט"ז לש"ך: לט"ז, רק באותו חדר, לש"ך, אפילו בחצר, אבל רק להצניעו ולא בחינם). פת"ש- מהרי"ע: אסור לנגב את הדם מהסכין. נב"י: מותר להרים הערלה אם זרקה, ולזרוק לעפר.

מכשירים אחרים המותרים בשבת (ג)

במשנה קלג. וברמב"ם שהובאו לעיל וכן נפסק להלכה בשו"ע:

(א) מותר ללעוס כמון בשיניו

(ב) מותר לשים יין ושמן לחוד.

(ג) להוציא חלוק לגיד בשיניו- פשוט במשנה, אך לא מר"ה ממש כי אינו מלבוש ממש (ט"ז)

התפזרו הסממנים או נשפכו החמין אחרי המילה (ד)

²⁰ שכיוון שמנסים להעמיד הברייתא כתנאי משמע שלא איפסיקא כוותיה, וכן שהאוקימתות הן כדעות שאין הלכה כמותן.
²¹ גזירה שמא יוציאו מבית לחצר, כי כשעירבו החצר עם הבתים אז מצויים בחצר כלים ששייכים לבית וחוששים שמא יוציאו אותם באיסור, ואף שזו דעת שמואל ור' יוחנן חולק עליו, סובר העיטור שהלכה כמותו (ב"י)
²² ראיותיו מוקצב (ביצה יא) ושפוד (שם כח) שלאחר השימוש, אסור לטלטול ביו"ט. ודן גם בעניין דברי מהרש"ל שאין מוקצה לחצי שבת. ועיין בט"ז.

רי"ף ורמב"ם: אם נשפכו המים או התפזרו הסממנים לאחר המילה מותר לעשות הכל מפני פיקוח נפש. **וכן פסק מרן.**

במשנה קלד: **מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין אחרי המילה, ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי, ר"א בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום שלישי למילה שחל להיות בשבת שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים.** ובגמרא, **אמר רבי אבהו א"ר אלעזר, וא"ד א"ר יוחנן, הלכה כר"א בן עזריה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מבעו", בין הרחצת מילה בין הרחצת כל גופו מפני שסכנה היא לו.**

רי"ף: **מרחיצין אפילו ביום המילה כדרכו בין לפני בין אחרי מילה, בין הוחמו בשבת בין הוחמו בע"ש. רא"ש:** אחרי מילה, הכל מותר משום פיקוח נפש לקטן. אבל לפני מילה אסור לחמם לפני המילה בשבת אפילו ע"י גוי. אמנם גם לרא"ש וגם לר"ן **מותר לרחוץ בחמין אף לפני המילה, שהתירו איסור הרחיצה לשם מילה, והר"ן גם כותב שלא אסרו מפני גזירת הבלנים.**

לגבי מילה מלכתחילה כשחסרים מכשירים:

רמב"ן מותר למול כשחסרים מכשירים של אחרי מילה, ואז נכנס מדין פיקוח נפש **רז"ה והרשב"א:** לא ימולו אם חסרים מכשירים שיצרכו חילול שבת. ב"י מדייק מלשון הרי"ף והרמב"ם שדווקא נשפכו אחרי מילה, מחממים מים - אבל שלפני מילה יסבחו כרז"ה ורשב"א שידחו המילה²³. **ואכן להלכה פסק בשו"ע שרק אם אחרי המילה התפזרו הסממנים או נשפכו החמין עושים לו אפילו באיסור, אבל לפני המילה - תידחה המילה**²⁴.

אמירה לגוי כשחסרים מכשירים בשבת (ה)

בעירובין 20; **הוא ינוקא דאשתפוך חמימיה אמר להו רבא ליתו מגו ביתאי... [שאל אביי:] והא לא ערבין... והא לא שתפינן? [ענה רבא:] לימרו לגוי ליתי ליה מגו ביתאי. אמר אביי: בעאי לאותוביה למר ולא שבקן רב יוסף, דאמר רב יוסף אמר רב כהנא: כי הוינן בי רב יהודה, הוה אמר לן: בדאורייתא - מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה, בדרבנן - עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא. לבתר הכי אמר ליה: מאי בעית לאותביה למר? אמר ליה: דתניא, הזאה שבות ואמירה לנכרי שבות. אמר ליה: **ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה?** דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים. אמירה לגוי להביא מכשיר באיסור דרבנן - משמע שבשבות שאין בו מעשה מותר. מה פירוש "שבות שאין בו מעשה"? רי"ף, רא"ש, רמב"ם: שבות=אמירה לגוי, מעשה=מלאכה ממש. בה"ג: שבות שאין בו מעשה=אמירה, שבות שיש בו מעשה = מעשים ממש שחכמים אסרו (ולא גורס "דהא מר לא אמר לנכר זיל אחים"). נפקא מינה האם אמירה לגוי מותרת רק אפילו בדאורייתא. **למעשה פסק השו"ע שמותר לומר לגוי לעשות מעשה שהוא אסור מדרבנן בלבד, לצורך המילה - כגון להביא הסכין דרך מקום שאינו רה"ר, ואז מותר כי הוא לצורך מצוה.****

[העניינים הבאים הובאו בב"י אך נפסקו להלכה באו"ח של"א ולא ברס"ו.]

[2] מים שחימים גוי

כתב הרא"ש לגבי נשפכו המים, מותר להשתמש במים שחימים גוי לצורך עצמו (אין איסור כלל) או שחימים יהודי באיסור.

[3] מים שחוממו לחולה

פטרון נוסף: בעירובין סח. **הוא ינוקא דאשתפוך חמימי, אמר להו רבא נישיליה לאימיה אי צריכה נחים ליה אגב אימיה.** ולא ימו מותר לחמם כיוון שהיא מוגדרת כחולה, ופירשו רש"י ותוס' שמדובר בחימום ע"י גוי, ואז אף שיש איסור של ריבוי בשיעורין (רק ביו"ט מותר), כיון שהוא ע"י גוי מותר, וכן דעת ר"ן ור' ירוחם אך לרשב"א מותר אפילו ע"י ישראל כי הוא צורך מצוה.

מכשירי מילה ביו"ט (ו)

²³ בגמרא נחלקו רב יהודה ורבה בר אבהו עם רבא, כיצד לפרש את המשנה. לרב יהודה ורבה בר אבהו "כיצד קתני", כלומר מרחיצין ע"י הזלפה ולכו"ע. ולדעת רבא ר' אלעזר בן עזריה מיקל וסובר שלכתחילה רוחצים ובין לפני ובין אחרי מילה. ובגמרא יש לרבא ברייתא לשיטתו אך מצד שני מביע הסתייגות מפסיקתו כנגד הגדולים האחרים. ואמנם הרי"ף פסק כרבא להקל ולעומתו הר"ן כתב להחמיר. ושהפוסקים שכתבו מרחיצים, סמכו על הברייתא שתומכת בדברי רבא. והביא הר"ן יש אומרים שבשלישי הכוונה עד שלישי. אך הרמב"ם כותב שאם דרכם לרחוץ הקטן מרחיצים בין לפני בין אחרי מילה וכן בשלישי. ומדייק הב"י שתלוי במקום.

²⁴ (לא כתב במפורש שתידחה אבל כך משמע מלשוננו בב"י וכן מדייק הגר"א)

לגבי יום טוב ההבדל במכשירי מילה הוא בכמון ויין ושמן, ברייתא קלד. **דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה ביו"ט: שוחקין לה כמון וטורפין לה יין ושמן.** הואיל וראויים לקדירה. **וכן פסק בשו"ע.**

האם אב מל בשבת, והאם מי שמל לראשונה מל בשבת (ז)

מרדכי: לא מל מעולם, לא ימול לראשונה בשבת שמא יקלקל.
תרוה"ד: יש שסוברים שצריך חזקת ג' פעמים, אך לדעתו אפילו מל פעם אחת מותר.
ר' אליעזר הלוי: אב לא ימול את בנו בשבת בגלל שמתכוון לתקן את בנו ונקרא פסיק רישיה, אם יש אחר. ואם לא ימול הוא. **תרוה"ד:** אין הבדל בין האב לאחר.
שו"ע: אם לא מל בכלל, אסור למול בשבת, אך אם כבר מל פעם אחת מותר למול בשבת, ואין הבדל אם הוא אביו או לא (כתרוה"ד). **פת"ש:** מג"א - אם לא פרע, לא יפרע בשבת, מאותו טעם. ושב"י - אם אין מוהל אחר, יכול למול זה שלא מל מעולם אם יודע שיכול למול. בה"ט - מוהל שבא ואמר שמל פעם נאמן לענין זה.

מילה בשבת ויו"ט בספק זמנה (ח)

בברייתא, קלה. **"ימול בשר ערלתו", ערלתו ודאי דוחה שבת ולא ספק.** ולכן נולד בין השמשות לא ידחה שבת כי הוא ספק. וכן במשנה קלז., **נולד בין השמשות נימול לתשעה, [אבל] נולד בין השמשות של ע"ש, נימול לעשרה** כי זמנו ספק, ואף שאפשר כבר למולו בתשיעי, אין מלים בספק זמנו בשבת. ובגמרא נדה מב., **הוא דאתא לקמיה דרבא, אמר ליה: מהו לממהל בשבתא? אמר ליה שפיר דמי.** בתר דנפק אמר רבא: **ס"ד דהוא גברא לא ידע דשרי לממהל בשבתא? אזל בתריה אמר ליה: אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה? אמר ליה שמעית ולד דציץ אפניא דמעלי שבתא, ולא אתיליד עד שבתא.** אמר ליה: **האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא, והוי מילה שלא בזמנה וכל מילה שלא בזמנה אין מחללין עליה את השבת.** ואים מכאן שלא רק כששעת הלידה ספק אלא אפילו הוציא ראשו בין השמשות נקרא ספק ונימול לעשרה.

[וכאן מצרפים את כל הדינים שנאמרו בספק רגיל שנימול לתשעה (רס"ב). עיין שם.]

משנה קלו. **נולד ע"ש ביה"ש נימול לי', יו"ט אחרי השבת נימול ליה"א, שני ימים טובים של ר"ה נימול ליה"ב** מילה שלא דוחה שבת לא דוחה יו"ט ולא שני ימי ר"ה, והרמב"ם דייק מלשון המשנה שיו"ט שני של גלויות, גם מילה שלא דוחה שבת תדחה. אך הרא"ש דחה דבריו שמתניתין נשנית בא"י ולכן לא הביאה יו"ט שני של גלויות ולכן מילה לא דוחה אפילו יו"ט שני.

ופשוט הוא, ולהלכה פסק השו"ע שאם נולד בין השמשות של ע"ש - או אפילו הוציא ראשו אז ונולד לביל שבת - נימול לראשון כי לא דוחים את השבת מספק, וכן לא דוחים יו"ט ואפילו יו"ט שני של גלויות, וכדעת הרא"ש. אך לדעת הש"ך דוחה יו"ט שני של גלויות. פת"ש: בשם ר' יונתן להיתר ג"כ יו"ט שני של גלויות. ומדייק הנב"י שאפילו לדעת מרן, מילה לא דוחה יו"ט שני של גלויות כשהוא ספק תשיעי או עשירי כמו שהמשנה מעמידה. אבל במקרה שספק שמיני חל ביו"ט שני של גלויות ימולו אפילו ביו"ט כי הוא ספק ספיקא, ספק שמיני וספק חול. ודווקא לנב"י נראה להחמיר כרא"ש.

שיעור בין השמשות (ט)

בגמרא סוף במה מדליקין, מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי האם בין השמשות הוא משתשקע החמה עד צאה"כ או שהוא כהרף עין. ומחלוקת אמוראים שם בהבנת ר' יהודה. ומחלוקת אמוראים האם פוסקים כר' יהודה או כר' יוסי. ואכן **ההעיסור** כתב שמכיוון שלא נפסקה הלכה כר' יהודה או כר' יוסי וכן כרבה או כרב יוסף, פוסקים לחומרא. **וכן פסק מרן.**

ספקות (נולד מהול, אנדרחינוס, טומטום, שתי ערלות) ושאין אמו טמאה לידה (י)

בברייתא הנ"ל קלה. **ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת.** ובגמרא קלה: **מי שיש לו שתי ערלות רב הונא ורב חייה בר רב חד אמר מחללים עליו את השבת וחד אמר אין מחללים עליו את השבת. עד כאן לא פליגי אלא לחלל עליו את השבת אבל לשמנה ודאי מהלינן ליה? הא בהא תליא.** וכפי שראינו ברס"ג, הפוסקים לא הכריעו האם הלכה כדרשת רב אסי "וטמאה שבעת ימים...וביום השמיני ימול" או לא, וכן האם שבת ומילה בשמיני הא בהא תליא או לא. ולכן פוסקים לחומרא לכאן ולכאן, ומי שיש לו שתי ערלות, יוצא דופן, נולד מהול, אנדרחינוס, ומי שאמו התגיירה לאחר שנולד - לא נימולים בשבת. לגבי אנדרחינוס, כתבו **הטור והעיטור** שלדעת הרי"ף כן מלים בשבת, כי הרי"ף הביא דעה שכיוון שרב חסדא הוכיח שלא לכל אמר רב יהודה שאנדרחינוס הוא כזכר גמור, מוכח שהוא סובר שהלכה כמותו. אך העיר הב"י שהרי"ף עצמו הסתפק וכך ולא הכריע ולכן לא נתיר על סמך דעה זו למול אנדרחינוס בשבת.

טומטום: ב"ב קטו: רב שזבי אמר: אף אינו נימול [טומטום] לשמונה דאמר קרא "וילדה זכר וביום השמיני ימול" עד שיהא זכר משעת לידה, והגמרא נשאה בקושיה רי"ף: כרב שיזבי, וכמהו העיטור. ונראה שלדעת הרא"ש והרמב"ם כן דוחה. להלכה פסק השו"ע שאין מלים את שאין אמו טמאה לידה ואת כל הספקות בשבת - קטן שמלד כשהוא מהול, מי שיש לו שתי מערלות, אנדרוגינוס, יוצא דופן ומי שאמו ילדה ואז נתגיירה. לגבי טומטום משמע בב"י להחמיר, אמנם הרמ"א כתב שאם נמצא הטומטום זכר מלים אותו בשבת.

נולד בשביעי ובשמיני ובספק שביעי או שמיני מתי דוחה שבת (יא)

בגמ' קלה. אמר מר ולא ספק דוחה שבת לאתויי הא דתנו רבן בן ז' מחללין עליו את השבת, בן ח' אין מחללין עליו את השבת, ספק בן ז' בן ח' אין מחללין עליו. ותניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל. הא לא שהה ספיקא הוי, מימהל היכי מהליני? [איך מלים בכלל בשבת? כל תימוק ספק נפל?] אמר רב אדא בר אהבה, מלים אותו ממה נפשך, אי חי שפיר קמהיל ואי לאו מחתך בבשר הוא, ואלא הא דתניא ספק בן ז' בן ח' אין מחללין עליו את השבת אמא, נמהליה ממה נפשך? הכי נמי דמהליני, ולא נצרכה אלא למכשירי מילה אליבא דר"א.

וביבמות פ., אמר רבי אבהו: סימני סריס ואילונית ובן שמנה, אין עושין בהן מעשה עד שיהו בן עשרים. ובן שמנה מי קח"י? והתניא: בן שמנה - הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה! הכא במאי עסקינן - כשגמרו סימניו; דתניא: איזהו בן שמנה? כל שלא כלו לו חדשיו, רבי אומר: סימנין מוכיחין עליו, שערו וצפרניו שלא גמרו; טעמא דלא גמרו, הא גמרו, אמרינן: האי בר ז' הוא, ואישהווי הוא דאישהי.

המסקנות מגמרות אלו: שכן שמונה שסימניו (שיער וציפורניים) נגמרו, הרי הוא כבן שבעה ומחללין עליו את השבת. [איך יש ודאות אם שמיני או שביעי? כגון שפירש ממנה בתאריך מסוים]. וספק, מלים אותו ממה נפשך: אם הוא בן שבעה, מותר, ואם הוא בן שמונה, הריהו כמת וכמחתך בבשר בעלמא. ונחלקו הראשונים כיצד ננהג בספק - האם ההיתר למול בספק הוא רק בגמרו סימניו או אפילו לא גמרו סימניו.

רמב"ם²⁵, עיטור, סמ"ג: מלים ממה נפשך.

רי"ף, רא"ש: מלים רק אם כלו סימניו. אם לא כלו סימניו, לא מלים בשבת.²⁶

להלכה פסק השו"ע להחמיר כרא"ש ורי"ף, שמלד לשביעי מלין בשבת, אפילו לא גמרו שערו וצפרניו, אבל נולד בשמיני רק אם גמרו סימניו, וספק שביעי או שמיני מלים רק אם גמרו שערו וציפורניו. ולרמ"א כעיטור וסמ"ג, מלים אותו ממה נפשך אפילו לא גמרו סימניו, אבל רק לעניין מילה מחללין עליו שבת (ולא לפיקו"נ למשל).

בן ישראלי שנשתמד (יב)

העיטור כתב שמותר למולו בשבת. והב"י בבדק הבית כתב שאפילו האם משומדת.

ופסק השו"ע שמלים אותו בשבת. והביאו הש"ך והט"ז את דברי הב"י שאפילו האם משומדת, אך הסתפקו בדבר כי מלשון העיטור "אין מחזיקין אותו שיצא לתרבות רעה כיון שאמו ישראלית" משמע דווקא אמו ישראלית כשרה, ולט"ז נראה להחמיר והש"ך נשאר בצ"ע.

והוסיף בבדק הבית בשם בן הרשב"ץ שממזר גם מותר למולו בשבת. ובשם רב האי גאון: קראים מלים בניהם, אפילו בשבת, אם הם לא מזלזלים בחכמים ובחז"ל. הש"ך הביא דבריהם לגבי ממזר וקראים, אך בשם השיטמ"ק כתב שהקראים של ימינו אינם עומדים בקריטריונים של רב האי גאון ולכן אסור למול את בניהם בשבת.

בן ישראלי וגויה (יג)

בירושלמי יבמות, ובבראשית רבה כתוב שלא מלים בן ישראלי וגויה בשבת, וכן כתב בעיטור.

והוא פשוט שכיוון שהוא גוי אין מצווה למולו וממילא אינו דוחה שבת. וכך פסק בשו"ע. ובפתי"ש, בשם תפארת למשה - אם רק האם מומרת, או שהאב גוי והאם יהודיה, ודאי מלים בשבת.

מילה ע"י שני מוהלים בשבת (יד)

²⁵ הטור דייק שלדעת הרמב"ם דווקא בכלו סימניו אבל דחה דעה זו וגם הב"י דחה דיוק זה.

²⁶ ביאור דעתם לפי הבית יוסף: רב אדא בר אהבה בא ליישב מנהג העולם למול את הספקות, ולכן אמר שמלים ממה נפשך. אבל הברייתא ביבמות דוחה את מסקנתו, והתירוץ שנתקבל להלכה כיצד מלים ספק ז' ספק ח', הוא שמלים אך ורק אם נגמרו סימניו (ואף שבכל זאת יכולנו לומר ממה נפשך, שגם אם לא נגמרו סימניו והוא אכן בן שמונה הריהו כמחתך בבשר בעלמא, לא נאמר זאת כדי לדחות איסורים דרבנן)

בגמרא קלג: ת"ר מהלקטין את המילה ואם לא הילקט ענוש כרת. ומעמידים הברייתא באומן, ושואלים מדוע חייב כרת, לימא להו אנא עבדית פלגא ואתון עבדו פלגא ומבאר רש"י שהרי התחיל ברשות וחבורה שעשה ברשות עשה. ולכן מעמידה הגמרא בביה"ש שאמרו לו שלא יספיק ואמר שיספיק ולא סיים, אז חייב כרת. וכתב רש"י אמאי חייב- הואיל וכשהתחיל ברשות התחיל, וחבורה שעשה ברשות עשה, אמאי חייב, נימא להו לכו אתם וסיימו את המלאכה. ומדייק ב"י מדברי רש"י, שאע"פ שאין כרת אם התחיל ברשות ולא סיים, מכל מקום יש איסור, ולכן לא יתנו מילה לאחד ופריעה לאחר.

אך הארחות חיים בשם בעל התרומה חלק על זה וכתב שאין בעיה בכך כיוון שהשני משלים המצוה ולמפרע לא יהיה כאן איסור. **בשו"ע פסק לאסור, הרמ"א מצדד כדעת התרומה שאין מניעה ששניים ימולו אך כותב שטוב להחמיר. דעת ט"ז וש"ך שמותה.**

מילת הגר ג' ימים לפני שבת (ש"ך ס"ק יח)

בבדק הבית רסח כתב ב"י בשם הרשב"ץ, שבברייתא כתוב שאין מפליגין בספינה ג' ימים קודם שבת ופירש הרז"ה שהטעם משום שהוא נראה כמתנה לחלל שבת, ולומד מזה שאסור למול את הגר ביום ה' כדי לא לבוא לידי פיקוח נפש בשבת, וכמו תנוק שחלה ונתרפא ביום ה' שאין מלים אותו עד יום א'. **והש"ך דחה דבריו.**

רסח, כיצד מגיירין הגר והגיורת ודיני קדושת הגר

מילת הגר (א)

גר צריך מילה וטבילה

ביבמות מו. ת"ר: גר שמל ולא טבל - ר"א אומר: הרי זה גר, שכן מצינו באבותינו, שמלו ולא טבלו; טבל ולא מל - ר' יהושע אומר: הרי זה גר, שכן מצינו באמהות, שטבלו ולא מלו; וחכמים אומרים: טבל ולא מל, מל ולא טבל - אין גר, עד שימול ויטבול...²⁷ אלא, בטבל ולא מל - כולי עלמא לא פליגי דמהני, כי פליגי - במל ולא טבל,²⁸ "א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: לעולם אינו גר עד שימול ויטבול. פשיטא, יחיד ורבים הלכה כרבים! מאן חכמים? רבי יוסי; דתניא: הרי שבא ואמר מלתי ולא טבלתי - מטבילין אותו ומה בכך, דברי ר' יהודה, רבי יוסי אומר: אין מטבילין; לפיכך מטבילין גר בשבת, דברי ר' יהודה, ור' יוסי אומר: אין מטבילין, והלכה כר' יוסי (חכמים), שגר צריך מילה וטבילה.

גר שנימול כבר או נולד מהול

בשבת קלה. נחלקו תנאים מה דין נולד מהול וגר שנתגייר שהוא מהול. חב הראשונים: צריך הטפת דם ברית. ר"ח: אין לו תקנה! רק זרעו יחשב יהודי עיטור: נימול שלא לשם גירות: צריך. נולד מהול: אין צריך. שו"ע כרחב הראשונים, שבין נולד מהול ובין נימול קודם שנתגייר, צריך הטפת דם ברית. בדיעבד אם לא הטיף דם ברית - כתב הט"ז שגם לדעת ר"ח שמחמיר שאין לו תקנה, אינו גוי לכל דבריו שלא נפסול את זרעו ודומה למי שלא טבל בפני ג' (לשיטות המחמירות) [נראה לי שכיוון שהטבילה היא מספק, ויש לו שם גר אפילו לר"ח שאין לו תקנה, דבדיעבד אפילו לא הטיף דם ברית הרי זה גר גמור].

האם צריך לברך על הטפת דם ברית בגר שהיה נימול?

רמב"ן ורשב"א: מברכים להטיף דם ברית, כי זו ברכה מדין ודאי. רמב"ם: אין מברכים. ולהלכה פוסק השו"ע כרמב"ם שאין מברכים עליו.

ובגר סריס, שנכרת הגיד,

בה"ג: מספיק שיטבול. וכן בתוס' וברא"ש, ובשו"ע.

האם מועילה טבילה קודם מילה

ר' ירוחם, נימוק י': טבילה קודם מילה, אין הטבילה מועילה (שרידי אש: "טובל ושרץ בידו") רמב"ן: אין הסדר מעכב. כגירת מעוברת שטבלה, שבנה א"צ טבילה אף שלא מל עדיין. ומחייבים למול קודם כדי שאי פריש יפרוש בהתחלה (שהמילה קשה עליו) ולא אחרי טבילה. רמ"א פוסק כרמב"ן שאין הסדר מעכב.

[בבבדק הבית: (א) אין מלים ביום חמישי, והש"ך דחה זה לעיל ס"ס רס"ו. והדין יהיה זהה בגר כי זה כמילה שלא בזמנה. (ב) אין מלים גויים שלא לשם גרות, ונידון לעיל ס"ס רס"ג ברמ"א וכו'.]

תהליך הגיור (ב)

ברייאת ביבמות מז. -מז: המתארת את תהליך הגיור²⁹. בקצרה: מודיעים לגוי שישראל בזויים בזמן הזה, מודיעים את המצוות ועונשן, ושכר המצוות. אם קיבל מלים אותו מיד. יש חיוב לחזור על ציצין

²⁷ ורבי יהושע נמי נילף מאבות! ור"א נמי נילף מאמהות! וכי תימא, אין דנין אפשר משאי אפשר, והתניא, ר"א אומר: מנין לפסח דורות שאין בא אלא מן החולין? נאמר פסח במצרים ונאמר פסח בדורות, מה פסח האמור במצרים אין בא אלא מן החולין, אף פסח האמור לדורות אין בא אלא מן החולין; א"ל ר' עקיבא: וכי דנין אפשר משאי אפשר? א"ל: אע"פ שאי אפשר, ראיה גדולה היא ונלמד הימנה!

²⁸ רבי אליעזר יליף מאבות, ורבי יהושע? באבות נמי טבילה הוה. מנא ליה? אילימא מדכתיב: +שמות י"ט+ לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, ומה במקום שאין טעון כבוס טבילה, מקום שטעון כבוס אינו דין שטעון טבילה, ודלמא נקיות בעלמא! אלא מהכא: +שמות כ"ד+ ויקח משה את הדם ויזרוק על העם, וגמירי, דאין הזאה בלא טבילה. ורבי יהושע, טבילה באמהות מנלן? סברא הוא, דאם כן, במה נכנסו תחת כנפי השכינה?

²⁹ (א) תנו רבנן: גר שבא להתגייר בזמן הזה, אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר? אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים, דחופים, סחופים ומטורפין, ויסורין באין עליהם? אם אומר: יודע אני ואיני כדאי, מקבלין אותו מיד.

המעכבין (בפשט נ"ל הכוונה אם מל חלקית קודם שנתגייר). טבילת הגר כששני ת"ח על גביו ומודיעים לו מקצת מצוות. טבילת הגיורת ע"י נשים, ושני ת"ח מבחוץ מודיעים לה מקצת מצוות. ושבתילה מעכבים דיני חציצה. ובגמרא מז: "תני שלושה" שצריך לשנות בביתא שלושה ת"ח ולא שניים.

הודעת המצוות

כתב הנימוקי יוסף שדין הודעת המצוות לא מעכב. וטעם הודעת המצוות נתפרש בגמרא שם, מז: - אמר מר: גר שבא להתגייר, אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר? ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות. מ"ט? דאי פריש נפרוש, דא"ר חלבו: קשים גרים לישראל כספחת, דכתיב: ונולה הגר עליהם, ונספחו על בית יעקב. סמ"ג: הטעם - שלא יאמר אילו הייתי יודע לא הייתי מתגייר.

הכנה לטבילה

בברייתא, מקווה וחציצה כמו נדה, והביאה להלכה השו"ע. רי"ף: יסתפר ויגזור צפורניו. וכן ברמ"א.

שצריך שלושה בזמן הטבילה

מבאר בברייתא (ע"פ הגהת הגמרא). ובאישה, שלושה עומדים בחוץ, ע"פ הברייתא כנ"ל. וכן פוסק בשו"ע. ובפת"ש - בשם רדב"ז - מברך אז שהחיינו שאז נגמר תהליך הגיור.

ברכה על הטבילה

בגמ' פסחים ז: אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן... אמר רב חסדא: חוץ מן הטבילה בלבד איתמר. והטעם נאמר לפני כן, דאכתי גברא לא חזי. ובהמשך, תניא נמי הכי: טבל ועלה, בעלייתו אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה. רש"י: טבילת קרי, שטרם הטבילה אינו רשאי לברך, רי"ף: טבילת גר, שעדיין לא מצוה עד שמל. נראה שאין מחלוקת בשני המקרים ומ"מ על טבילה מברכים אחריה. וכן כתב השו"ע.

גיור - בפני שלושה וביום (ג)

ביבמות מו: עובדה הוה בי רבי חייא בר רבי, ורב יוסף מתני רב אושעיא בר רבי, ורב ספרא מתני ר' אושעיא ב"ר חייא, דאתא לקמיה גר שמל ולא טבל, אמר ליה: שהי כאן עד למחר ונטבילנך. שמע מינה תלת: ש"מ גר צריך שלושה, ושמע מינה אין מטבילין גר בלילה, ונימא ש"מ נמי בעינן מומחין? דלמא דאיקלעו. אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן: גר צריך שלושה, משפט כתיב ביה. ועוד בגמרא מה: ההוא דהו קרו ליה בר ארמייתא, אמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה? ההוא דהו קרו ליה בר ארמאה אמר ריב"ל, מי לא טבל לקיחוי?

טבילה שלא בפני שלושה ובלילה - הראשונים שואלים כיצד ייתכן שטבילה לנדה מועילה, הרי לא הייתה בפני שלושה. וכן כיצד ייתכן שטובלת בלילה הרי "משפט" כתיב ביה ואין משפט בלילה. תירצו תוס' ורא"ש, שלכתחילה צריך טבילה בפני ג' אבל בדיעבד גם ללא ג'³⁰ מועיל לגרות. כמו כן, טבילה בלילה מועילה ו"משפט" נאמר רק על קבלת המצוות.

(ב) ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ומודיעין אותו עונש של מצות, אומרים לו: הוי יודע, שעד שלא באת למדה זו, אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה ענוש סקילה, ועכשיו, אכלת חלב ענוש כרת, חללת שבת ענוש סקילה.

(ג) וכשם שמודיעין אותו עונש של מצות, כך מודיעין אותו מתן שכר, אומרים לו: הוי יודע, שהעולם הבא אינו עשוי אלא לצדיקים, וישראל בזמן הזה - אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות. ואין מרבין עליו, ואין מדקדקין עליו.

(ד) קיבל, מלין אותו מיד.

(ה) נשתיירו בו ציצין המעכבין את המילה, חוזרים ומלין אותו שניה.

(ו) נתרפא, מטבילין אותו מיד; ושני ת"ח עומדים על גביו, ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות; טבל ועלה - הרי הוא כישאל לכל דבריו.

(ז) אשה, נשים מושיבות אותה במים עד צוארה, ושני ת"ח עומדים לה מבחוץ, ומודיעין אותה מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות.

(ח) אחד גר ואחד עבד משוחרר. ובמקום שנדה טובלת, שם גר ועבד משוחרר טובלין; וכל דבר שחוצץ בטבילה, חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה.

³⁰ בפרישה ביאר שפחות מג' הוא אפילו אחד או שניים שהיו עדים לטבילה (או באישה, שיודעים שהאישה טבלה). ונקטו הפוסקים שניים, כי אם טבל בפני עצמו יש להלכה אחרת שגוי שידענו שהוא גוי קודם, אינו נאמן לומר שהתגייר בפני עצמו אם אין לו עדים

ולדעת הר"ף, הרמב"ם³¹, הרמב"ן ונימוק"י אכן אין הטבילה שלא בפני שלושה או בלילה מועילה לגרות, אלא להכשיר זרעו, ולא מהגים בו מנהג גר.

האחרונים שואלים, הרי ולד של גוי ויהודיה כשר! פרישה ושר"ך: כשרות לכהונה, פטור מפדיון הבן ט"ז: כשרות לייחוס שלא יקראו לו "בן ארמי" ויתחתנו איתו מיוחסים

קבלת מצוות שלא בפני שלושה ובלילה - רוב הפוסקים הבינו מהברייתא מז. והגמ' מו: שקבלת מצוות חייבת להיעשות בפני שלושה וללא זאת אין גיור כלל אף לא בדיעבד. אמנם דעת המרדכי שאפילו בקבלת מצוות אם לא קיבל בפני ג' מועיל.

מילה שלא בפני שלושה - כתבו רמב"ן ונימוק"י שמילה ג"כ צריך בפני שלושה, ולמדה הב"י מכ"ש מטבילה, ונראה שבדיעבד תלוי במחלוקת הפוסקים לגבי טבילה. (מילה בלילה - מחלוקת בהלכות מילה)

בפני שלושה קרובים - המרדכי כתב בטבל בפני שלושה קרובים שיש מתירים ויש אוסרים (לענין יין נסך), ונראה שמ"מ לא יפסול זרעו. וכתב בדרכ"מ שהדבר נתון במחלוקת הראשונים הנ"ל לגבי פירוש "מי לא טבלה לנידתה", "מי לא טבל לקרויו".

הלכה השו"ע פסק כדעה המקילה (תוס' ורא"ש) שאם טבל או מל שלא בפני שלושה ו/או בלילה ואפילו טבלו איש לקרויו ואשה לנדתה, בדיעבד הרי זה גר. ורק קבלת המצוות מעכב שיתבצע בפני שלושה וביום. והשר"ך כתב לגבי קבלת מצוות, שמההלכה שאם דנו בלילה דיניהם דין, עולה שגם קבלת מצוות יכולה בדיעבד להיות בלילה, וכמ"ש ש"הב"ח לגבי חליצה. בפת"ש - בשם פרח מטה אהרון - צריך מכל מקום טבילה שנית - ובעת הטבילה הודעת מצוות - בפני שלושה. ובדגול מרובה כתב שבגר קטן שלא שייך בו קבלת מצוות, העיקר הוא הטבילה ומעכב כמו קבלת מצוות בגדול

טבילה לשם גרות בשבת (ד)

בגמרא (מו:): הטעם לא לטבול בשבת "דקא מתקן גברא". אמנם הרמב"ם הסיק שהטעם הוא מדין "משפט" שגם לא טובל בשבת ויו"ט. ובדיעבד מועיל. ולבה"ג מועיל לכתחילה ודומה לטבילה לטומאה בשבת שמותרת מפני שנראה כמיקר. בשו"ע פסק כדעת הרמב"ם שכיוון שצריך ב"ד אין מטבילים גרים בשבת ויו"ט, ולא בלילה כנ"ל.

ברכה על מילת גר (ה)

שבת קלז: המל את הגרים מברך "אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית שאילמלא דם ברית לא נתקיימו שמים בארץ". ובשו"ע פסק שמברכים גם "למול את הגרים" וגם "למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית" כיוון שדעת הרמב"ם שמילת הגרים מוטלת על כלל ישראל. נתגיירה מעוברת, נחלקו האחרונים מה דינו של התינוק, האם הוא כגר או כיהודי לענין האם מילה זוחה שבת. לדעת שו"ת בנין ציון הריהו כגר, וראייתו מדברי הרמב"ן שמוכיח ממקרה כזה שטבילה קודם המילה מועילה (וכאן התינוק "טבל" בתור עובר ואז נימול). ולדעת המהר"ם שיק הריהו כיהודי, וראיה לדבריו מהמשנה בדף קלה: שלכו"ע תלוי מילה לשמונה בהגדרתה של האם כשפחת ישראל בעת הלידה, ולא בעיבור.

טבילת נכרית לגרות מועילה לעובר (ו)

יבמות עח. אמר רבא: נכרית מעוברת שנתגיירה - בנה אין צריך טבילה. וכן פסק בשו"ע. פת"ש - כתב דגו"מ שאם לא ידעו ב"ד שהיא מעוברת "יש בזה אריכות דברים"

גר קטן ואם מיחה משהגדיל (ז-ח)

בכתובות יא. אמר רב הונא: גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. ³²... אמר רב יוסף: הגדילו - יכולין למחות. ³³... כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה, שוב אינה יכולה למחות.

³¹ לשון הרמב"ם, "גר שנהג בדרכי ישראל שטובל לקרויו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת גרי צדק ואע"פ שאין שם עדים לפני מי נתגיירו ואע"פ כן אם באו להתערב בישראל אין משיאים אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו הואיל והוחזקו גוים"

³² מאי קמ"ל? דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו, תנינא: זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם שלא בפניו! מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה, דהא קיימא לן דעבד ודאי בהפקירא ניחא ליה, קמ"ל דהני מילי גדול, דטעם טעם דאיסורא, אבל קטן - זכות הוא לו. לימא מסייע ליה: הגיורת, והשבוי, והשפחה, שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד; מאי לאו דאטבלינהו על דעת בית דין! לא, הכא במאי עסקינן - בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון.

מהגמרא הנ"ל אנו לומדים שגוי קטן שהביאוהו להתגייר (רש"י: אין לו אב ואמו הביאתו), בית דין יכולים לגייר אותו משום זכין לאדם שלא בפניו. וכן הביא הרמב"ם.
הבה"ג כתב שחרש שוטה וקטן שבא להתגייר אין מגיירים אותו אבל קטן שבא אע"פ שאין בו דעת מלין אותו ע"פ אבותיו. בטור תמה שלא פסק כדעת רב הונא בגמרא, ובב"י ביאר שאינו דוחה דברי רב הונא אלא סובר שכוונתו שמגיירים קטן רק אם הביאתו אמו וכפירש"י. בשו"ע פסק שבין בא מעצמו ובין אמו הביאתו מגיירים אותו ע"ד בי"ד.
יכול למחות משהגדיל - מהגמ' עולה שגר קטן יכול למחות משהגדיל, אך כיוון שהגדיל שעה אחת ולא מיחה לא יכול למחות יותר. (הרי"ף השמיט דין זה ותמהו עליו). וביאר הר"ן שהכוונה שאם מיחה משהגדיל וחזר בו, אין מחאתו כלום, אך אם עמד במחאתו, מועילה וחוזר לגיורו.
ולדעת התוס' והרא"ש (ג"כ מובא בר"ן), אם הגדיל וראינו שמקיים דת משה ויהודית, אין יכול לחזור בו.

בשו"ע פסק כדעת התוס' והרא"ש שיכול למחות רק אם לא נהג מנהג יהדות. ושם מיחה הריהו כגוי גמור. מלשון הש"ך נראה שקטן שאינו מעוניין בגיור אף שאין לו דעת אין הגיור מועיל.
פת"ש-א) לדעת תפארת למשה אם הייתה אמו מעוברת כשנתגיירה אינו יכול למחות לעולם.
ב) בחת"ס כתב שאם אחד מהוריו התגיירו אותו או שהביאוהו להתגייר אין יכול למחות לעולם. ראייה לדבריו מלשון הגמרא ש"ניחא ליה במאי דעביד אבוהון" והרי כאן הוריו הביאוהו להתגייר. ומלשון השו"ע נראה שסובר שאפילו גיורו אביו יכול למחות.
ג) במקרים שיכול למחות, מחאתו מבטלת גירותו מלמפרע גם לענין יין נסך ולענין פסילת בת ישראל לכהונה אם בא עליה בן ט' ויום אחד.

מתי מותר למול גוי (ט)

בגמרא עבודה זרה כו'; ת"ר: ישראל מל את הגוי לשום גר, לאפוקי לשם מורנא (תולעת שיש לו צעללוח). והטעם לכך מפני שלא מעלין ולא מורדין (רש"י) ומשמע שבמקום שמותר לרפאותו מותר. ולמד מכך הרמב"ם שאם מל לשום גרות, מותר אפילו יש לו מורנא בערלתו. ובשו"ע פסק שמותר למול גוי רק לשום גרות. ובש"ך כתב שאם אין רפואה במילתו או במקרים שמותר לרפא ג"כ מותר.

נאמנות גר שאומר שהתגייר (י)

בגמרא יבמות מו: -מז. ת"ר: מי שבא ואמר גר אני, יכול נקבלנו? ת"ל: אתך, במוחזק לך. בא ועדין עמו מנין (שלאמון)? ת"ל: וכי יגור מכל מקום. אין לי אלא בארץ, בח"ל מנין? תלמוד לומר. אתך, בכל מקום שאתך; אם כן, מה ת"ל בארץ? בארץ - צריך להביא ראיה (שמה גבעוני מהול הוא ומשום שחש לא"י אמר הכי ומשקל). בח"ל - אין צריך להביא ראיה, דברי ר' יהודה; וחכמים אומרים: בין בארץ בין בחוצה לארץ - צריך להביא ראיה. בא הוא ועדין עמו, קרא למה לי? אמר רב ששת, דאמרי: שמענו שנתגייר בב"ד של פלוני, סד"א לא ליהמנייהו, קמ"ל, כלומר אנו מאמינים שהוא גר רק אם ידוע לנו שנתגייר כדן. אבל אם הביא ראיה, נאמן. ומספיק שיעידו עדים ששמעו שנתגייר בב"ד פלוני (לעדות על הגיור עצמו אין צריך פסוק, זה פשוט). הרא"ש, הרי"ף והרמב"ם מחמירים בזה וסוברים שזה רק לדעת ר' יהודה המיקל, אבל לרבנן שבין בחו"ל בין בא"י צריך ראיה, צריך גם ראיה בחרה ועדות על גיורו ולא רק גילוי מילתא.

אך יש מחלוקת נוספת בענין זה, שלדעת הרמב"ם אם לא ידוע לנו כלום, ולא הביא ראיה לדבריו, נחשיבו כגוי גמור עד שימול ויטבול בפנינו. אך הרמב"ם כותב "גירות שראינו נהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שתטבול לנדתה ותפריש תרומה בעיסתה וכיוצא בזה וכן גר שנהג בדרכי ישראל שטבול לקירוי ועושה כל המצוות הרי אלו בחזקת גרי צדק אע"פ שאין שם עדים לפני מי נתגיירו. ואע"פ כן אם באו להתערב בישראל, אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבולו בפנינו הואיל והוחזקו גוים". ופירש המ"מ, שלדעת הרמב"ם לומדים מהגמ' מה: שלא נפסול זרעו של גר כזה כי אמו מוחזקת כישראל. ופסק השו"ע כרמב"ם, שנחזיקו כגר צדק אך נחייבו להביא ראיה או לטבול בפנינו כדי להכשירו בבת ישראל.

³³ איתביה אב"י: הגירות, והשבחה, והשפחה, שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד - כתובת מאתם; ואי ס"ד הגדילו יכולין למחות, יהבינן לה כתובה דאזלה ואכלה בגיורת? לכי גדלה. לכי גדלה נמי ממחייא ונפקא! כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה, שוב אינה יכולה למחות. מתיב רבא, אלו נערות שיש להן קנס: הבא על הממזרת, ועל הנתינה, ועל הכותית, ועל הגיורת, ועל השבויה, ועל השפחה, שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד - יש להן קנס; ואי אמרת, הגדילו יכולין למחות, יהבינן לה קנס דאזלה ואכלה בגיורת? לכי גדלה. לכי גדלה נמי ממחייא ונפקא! כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה, שוב אינה יכולה למחות. אב"י לא אמר כרבא, התם קנסא - היינו טעמא, שלא יהא חוטא נשכר; רבא לא אמר כאב"י, כתובה - היינו טעמא, שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

אם היה מוחזק כגוי- התוס', הרא"ש, רמב"ן, רשב"א ורחב הראשונים סוברים שצריך להביא ראיה רק אם היה מוחזק למו כגוי, אבל אם לא ידוע למו כלום ואמר שהוא גר, נאמן במיגו (ש"ך) שיכול היה לומר שישראל הוא, או מצד הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ולפי ר' ירוחם, צריך ראיה רק אם לא הוחזק בכלל כיהודי, אבל הוחזק כיהודי, די בכך. ושיטת הרמב"ם שרק בא"י ושרוב ישראל, אז נאמן לומר שהוא גר, אבל בחו"ל צריך להביא ראיה. וכן פסק השו"ע, והב"ח וש"ך כתבו שמקילים בזה ושאר לשיטתו יודה באורחים שחזקתם ישראל.

[באחרונים יש המצביעים על מקור נוסף לסוגיה בגמ' פסחים ג: שהיה גוי שעלה ואכל פסחים בירושלים]

אם נאמן לומר על עצמו שגירו פסול (יא)

בגמרא מז. מעשה באחד שבא לפני רבי יהודה, אמר לו נתגיירתי ביני לבין עצמי, אמר לו יש לך עדים? אמר לו לאו. יש לך בנים? אמר לו הן. אמר לו נאמן אתה לפסול את עצמך, ואי אתה נאמן לפסול את בניך. מ"ט? לדברך אתה גוי, ואין עדות לגוי.

וכתבו הרא"ש והתוס' שלמעשה עדותו מועילה רק לאוסרו בבת ישראל (ואולי בדינים נוספים האסורים לגוי) – דשוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא - אבל לא לפסול לזרעו וגם לא לפסול עצמו כי אין אדם משים עצמו רשע, וכן שלא פוסל בת ישראל אם בא עליה. הנימוק"י למד שהחידוש הוא באשתו גיורת דאי אשתו יהודיה מכל מקום הזרע כשר. וכן כתב ר' ירוחם. אמנם ר' ירוחם מחמיר גם לגבי זרעו שנפסול אפילו את זרעו, ורק אם הוחזק זרעו כישראל כשר (כגון שהתגיירו הוא ואשתו וחיו כיהודים) אז לא נפסול את זרעו.

בשו"ע פסק כרא"ש ותוס' שעדותו מועילה לאוסרו בבת ישראל וכן שזרעו כשר. וכתב הש"ך שעדותו מועילה רק מדין שוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא ולא מצד קבלת העדות לכן גם אינו פוסל בת ישראל אם בא עליה.

גיור שלא "לשמה" (יב)

בגמרא יבמות כד: "אחד איש שנתגיר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום איש וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים לשום עבדי שלמה אינם גרים דברי ר' נחמיה, שהיה ר' נחמיה אומר אחד גיר אריות ואחד גירי חלומות ואחד גירי מרדכי ואסתר אינן גרים עד שיתגיירו בזמן הזה. בזה"ז ס"ד? אלא אימא כבזמן הזה. ואיתמר עלה, א"ר יצחק ב"ר שמואל בר מרתא משמיה דרב הלכה כדברי האומר כולם גרים" וא"כ להלכה, מקבלים גם גרים שלא התגיירו "לשמה".

הרמב"ם כתב שצריך לבדוק מהם מניעיו, ושלא גיירו בימי דוד ושלמה דווקא בגלל המצב הטוב שישראל היו בו ("שולחן מלכים"?). אבל מכל מקום אם לא בדקו אחריו או לא הודיעוהו את המצוות, ומל וטבל, גיורו אפילו חזר לסורו דינו כישראל מומר. ונראה שכוונתו שבגלל שגירו גיור, דווקא מפני כך איננו מקבלים גרים שרוצים להתגייר מאינטרס כלשהו ולכן בודקים אחרתם. וכן במרדכי שאין מקבלים מי שבא להתגייר בגלל תועלת דבר. בשו"ע פסק שצריך לבדוק אחרי מי שבא להתגייר ולומר להם על טורח המצוות ועול התורה, ואם לא פירשו, מקבלים אותם. ושביעבד אם לא בדקו אחרתם, גיורם גיור גמור ואפילו חזרו לסורם.

גר שחזר לסורו-

בגיטין מה: מפורש שגר שחזר לסורו הוא כמין. ובחולין יג. שחיטת מין לע"ז, פתו פת כותי, יינו יין נסך, ספריו ספריו קוסמין, פרותיו טבלין. ומכאן שגר שחזר להתנהג כגוי דינו כמומר שלחלק מהדינים דינו כגוי. ועוד מפורש ביבמות מז: אי הדר ביה ומקדש בת ישראל, ישראל מומר קרינא ביה וקידושין קידושין. שלענין זה דינו כיהודי. ולגבי מומר כתב הנימוק"י שאינו צריך טבילה אלא קבלת חבירות בפני בי"ד וטבילה מדרבנן. בשו"ע פסק שאכן אפילו הגר שלא בדקו אחריו אם חזר לסורו הריהו כמומר. והרמ"א הביא דברי הנימוק"י שצריך טבילה וקבלת חבירות בפני ג' מדרבנן.

בני האנוסים

כתב בבדק הבית ובפת"ש בשם הר"ש בן הרשב"ץ שבני האנוסים הם כישראל ואין דינם גרים ואינם צריכים טבילה ומברכים "להכנס" במילתם. ובמג"א שכ"ו, טבילת האנוסים היא דרבנן לכן מותר בשבת (ר"ל אין לזה גדר בי"ד שאסור בשבת).

רסט דיני גרים באישות, עדות, דין

הקדמה

מהתורה יש איסור על חלק מהעריות גם לבן נח. וגר שנתגייר, נאסר בכל העריות האסורות על ישראל. אמנם, כשמתגייר הריהו כקטן שנולד, ומהתורה אין לו כבר קרובים ולכן אינו אסור בקרובות (אמו, אחותו, אשת אחיו וכו'). אף על פי כן, חז"ל גזרו על הגר שיאסר בחלק מקרובותיו: בקרובות שאסורות לו מצד אביו, לא גזרו, מכיוון שאין אחוה מן האב לגוי (שאנחנו לא בטוחים מי האב)³⁴. וקרובות שאסורות לו מצד אמו נאסרו, מכיוון שחוששים שמא יבואו להתיר גם בישראל לשאת עריות מצד האם. וטעם נוסף לאיסור העריות לגר, הוא שלא יאמרו הגרים, באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה.³⁵

(סעיף א)

מדאורייתא מותרים הגרים בעריות של גיות

בברייתא צז: שני אחים תאומים גרים וכן משוחררים לא חולצים ולא מייבמים ואין חייבים משום אשת אח (מקום שגר כקטן שנולד למי). היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה - לא חולצין ולא מייבמין (לדל ייבוס מן האב הוא והני אין להם אז לזרע מזרי כנהמה), אבל חייבין משום אשת אח (כרת מקום אשת אח מן האם שהרי היא כישאלית שילדה בנים) ובהמשך צח. אמר רבא הא דאמור רבנן אין אב למצרי לא תימא משום דשטופי בזמה דלא ידיע אבל ידיע חיישין, אלא אפילו ידיע נמי לא חיישין, דהא שני אחין תאומים דטפה אחת היה ונחלקה לשתיים וקתני סיפא לא חולצין ולא מייבמין, שמע מינה אפקוריה אפקוריה רחמנא לזרעיה, דכתיב בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם. מדין תורה, שני אחים גויים בעלי אב משותף, אינם מוגדרים כאחים, מכיוון ש"אפקוריה רחמנא לזרעיה" וכאילו לכל אחד יש אב אחר. וכמו כן, כשגר נתגייר נחשב כקטן שנולד ולכן אין לו עריות, ועל כן, שני אחים גרים אינם חייבים על אשת אח (כי מבחינת ההגדרות של עריות, אחיו אינו נחשב אח עבורו). וכן פסק בשו"ע.

(סעיף ב)

גר שנתגייר כשהוא נשוי לערוה האסורה עליו בגזירת חכמים

בברייתא הנ"ל, "יוציא" לגבי כל העריות האסורות עליו בגזירת חכמים. [לדעת ר' מאיר שאסור באחות האם מן האב, גם אחותו מן האב "לכתחילה לא יכנס" (כך לדעת הרמב"ם) שמשפט זה אמור לגבי אחות אביו מן האם ואליבא דר' מאיר) אבל אם כנס, לא יוציא, וכן הביא בטור, וכתב עליו שאין זה להלכה] בשו"ע, פסק שאם כשהיה גוי היה נשוי לאמו או לאחותו מאמו מפרישים אותם, אבל אם היה נשוי לעריות אחרות לא מפרישים אותם. ובש"ך ביאר שבעריות שאסורות לבני נח (אמו, אחותו מאמו) מפרישים אותם משום "שלא יאמרו", אבל בעריות אחרות לא שייך "אתי לאיחלופי" כי כבר היו נשואים כשנתגיירו, ולא יבואו לטעות. ומכל מקום מפרישים אותם 3 חודשים וכלהן.

(סעיף ג)

גזירה על עריות (המקור, אשת אח) משום "אתי לאיחלופי"

יבמות צז: בני יודן אמתא אשתחרור, שרא להו רב אחא בר יעקב למינסב נשי דהדדי. אמר ליה רבא: והא רב ששת אסר! א"ל: הוא אסר ואנא שרינא. מן האב ולא מן האם - כ"ע לא פליגי דשרי, מן האם ולא מן האב - כ"ע לא פליגי דאסיר (ולחתי לאיחלופי בישראל), כי פליגי - מן האב ומן האם, מאן דשרי - בתר אבא שדין, דהא בני פלניא קרו להו (הלכך לא מסקי אינשי אלעתייהו שכן אחין מן האם ומידע ידעי להאי דשריין להו מקום לאין אחוה מן האב לגר לסתם עובדת כוכבים זונה היא ומאיסא אחר הוא) ורב ששת? קרו להו נמי בני פלונית. ואיכא דאמר: פליגי רב אחא בר יעקב אפילו באחין מן האם, ומ"ט? גר שנתגייר - כקטן שנולד דמי.³⁶

³⁴ בהמשך יבוארו חילוקי הדינים בזה

³⁵ ולרמב"ם ור"ף, ביאר הב"י שזה הטעם העיקרי

³⁶ נחלקו רב אחא בר יעקב ורב ששת לגבי שני אחים שהתגיירו, האם מותר להם לשאת אחד את אשתו של השני (האם אשת האח ערוה עבורם כמו בישראל). לרב אחא בר יעקב מותר, ולרב ששת אסור. ומעמידה הגמרא מחלוקתם באחים מהאב ומהאם, שבאחים מהאב בלבד סלם מודים שמותר (אין אחוה מן האב לגר), ובאחים מהאם בלבד סלם מודים שאסור (מדרבנן, דאתי לאיחלופי בישראל). וטעמו של ר"א בר יעקב, שקוראים להם בני פלוני (ולא אתי לאיחלופי) ומותרים, וטעמו של רב ששת שגם קוראים להם בני פלונית (ואתי לאיחלופי) ולכן אסורים.

סיכום המחלוקת מתי אסור באשת אחיו:

לישנא קמא: רב אחא אסור רק באחיו מהאם. רב ששת אסור גם באחיו מהאב והאם.

לישנא בתרא: רב אחא מתיר גם באחיו מהאם.

* **איסור רק בני שואים אחרי גיור:** נימוקי יוסף: שהמחלוקת בנשים שנשאו אחרי שהתגיירו, שהרי

אין קידושין בגוי. ונשים שנשאו בגיותן אין בהן איסור כלל, ומקורו בגמ' צח. **קתני מיהת: גר משא**

אשת אחיו מאמו, מאי לאו דנסבא אחיו כשהוא גר, לא דנסבא כשהוא עובד כוכבים, מאי למימרא,

מה דתימא נגזר כשהוא עובד כוכבים אטו כשהוא גר, קמ"ל.

* **לומדים מאשת אח לכל העריות:** רא"ש: לומדים מהסוגיה של אשת אח לכל העריות.

מקור נוסף במובא בגמרא לאיסור עריות לגרים מובא בברייתא צח. **גר שהיה לידתו בקדושה והורתו**

שלא בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב. כיצד?

נשא אחותו מן האם (גזירה למנא רחי למנסב אחותו שטלה אחיו דנהילא חיבא כהו) - יוציא, **מן האב - יקיים.**

אחות האב מן האם (גזירה משום אחותו מן האם כדלמחז) - יוציא, **מן האב - יקיים.**

אחות האם מן האם - יוציא. מן האב - ר' מאיר אומר יוציא (הואיל ולאכלא לז' אס), וחכמים אומרים - יקיים

(ללא למנא לאחות האב) **שהיה ר' מאיר אומר:** **כל ערוה שהיא משום שאר האם - יוציא, משום האב - יקיים.**

ומותר באשת אחיו ובאשת אחי אביו. ושאר כל העריות מותרות לו - לאיתויי אשת האב.

נשא אשה ובתה, כונס אחת ומציא אחת. לכתחלה לא יכנס.

תוספות מעמידים גמרא זו כדעת ר' אליעזר (שמתיר אשת האב).

רמב"ן מפרש שכל יוצאי הדופן בברייתא זו [אחות האב מן האם, וכן האמירה שלכתחילה לא יכנס] הן

רק לדעת האומרים שיש שאר האב שאסור, אך לסוברים שאין כלל שאר אב שנאסר, ברייתא זו לא

להלכה.

פסיקה - אילו עריות נאסרו:

ר"ף, ר"ש, טור: לא נפסקה הלכה במחלוקת, **מחמירים**. נראה שכן גם דעת הרמב"ד.

רמב"ם: מותר באשת אחיו מאביו ואפילו תאומים. אסור באשת אחיו מאימו.

המגיד משנה: שתי אפשרויות להסביר את הרמב"ם - (א) שפוסק **שהלכה כרב אחא וכלישנא קמא**

שלא רצה לפסוק לקולא לגמרי. (ב) שפוסק שהלכה כרב ששת וכלישנא בתרא, ולשיטתו רב ששת

חולק על רב אחא רק באחים מן האם.

נימוקי"י, ריטב"א, הגה"מ: מקילים, שמותר תמיד באשת אח. כיון שרב אחא עבד בה עובדא.

היתר ר"י: לגבי שני אחים שאחד הורתו ולידתו שלא בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה, הביא

הרא"ש בשם ר"י: שמותרים זה באשת אחיו אפילו נשואם אחרי שהתגיירו, כי לא אתי לאחלופי. ותוס'

הסתפקו בזה.

השו"ע פסק כשיטת הרמב"ם, שבכל שאר האב מותר, אפילו בתאומים, ובכל שאר האם אסור.

(בהמשך הסיכום נפרט מה נאסר ומה הותר, ומהם יוצאי הדופן)

* **הרמ"א בדרכי משה כתב שבדברים שאסור לגוים משום חוקתיהם ולא מדין תורה, מותר לגר ואין**

בזה משום "מקדושה חמורה לקלה" שזה רק בדין התורה.

העריות האסורות על בני נח, וגזירת "שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה"

סנהדרין נח, **תניא: על כן יעזב איש את אביו ואת אמו,**

רבי אליעזר אומר: אביו - אחות אביו, אמו - אחות אמו.

רבי עקיבא אומר: אביו - אשת אביו, אמו - אמו ממש.

[שתי הדרשות של "אמו" - ממילא אסורות לגרים, וכל הדין הוא על אחות/אשת אביו]

בגמ' יבמות כב. **ערוה גופא, אי לאו שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה, לא גזר בה**

רבנן. כלומר כדי שלא יאמרו שהיו עריות שהיו אסורות להם כגויים וכעת יותרו כשהיו יהודים.

תוספות: "אתי לאחלופי" או "שלא יאמרו"? ותירצו שצריך את שני הטעמים:

לעריות מצד האב שאסורות לבני נח לא שייך הטעם של "אתי לאחלופי", אלא "שלא יאמרו".

ולישנא בתרא, גם באחים מהאם בלבד נחלקו, שלדעת רב אחא בר יעקב בכלל אין להם שם אחווה משנתגיירו.

לערויות מצד האם שהותרו לבני נח לא שייך הטעם של "שלא יאמרו", אלא "אתי לאיחלופי".
רמב"ם (ע"פ הסבר ב"י): "שלא יאמרו" הוא הטעם העיקרי. "אתי לאיחלופי" הוא הסיבה העיקרית
לאסור דווקא את שאר האם, שטעם זה לא שייך בשאר האב. אבל אילולא "שלא יאמרו" כלל לא היינו
גוזרים. [לפי הסבר זה, אע"פ שיש ערויות שיותר לגרים, עדיין לא יאמרו "באנו מקדושה חמורה..." כי יש ערויות שנאסרו]

פסיקה - מה דין הערויות האסורות לבני נח בגרים

בה"ג: הלכה כר' עקיבא. אשת האב אסורה לגר, אחות האב מותרת.

רא"ש ותוס': להחמיר בשתיהן.

רמב"ם ונימוק': להקל בשתיהן. אע"פ שנאסרו לבני נח לגרים לא נאסרו כלל.

ופסק השו"ע כרמב"ם, שלמעשה כל שאר האב מותר. והרמ"א מסייג כדעת בה"ג, שאשת האב
אסורה (וכר' עקיבא).

בש"ך בשם העט"ז, אם נשא שאר האם בגירותו יוציא.

חליצה וייבום בגרים (ד)

במשנה, צז:, הגירות שנתגיירו בניה עמה, לא חולצין ולא מייבמין (לדחות מן האב צעינן וגל אין לו שאר
האב, לדחותא לפקריה כזע כהמה פנאמר "זכמת סוסים זמחסי"), אפילו הורתו של ראשון שלא בקדושה
ולידתו בקדושה, והשני הורדתו ולידתו בקדושה, וכן שפחה שנשתחרר בניה עמה. ובברייתא שם,
אפילו הם תאומים ולידתם בקדושה (שאז חייבים על אשת אח), אם אין הורתם בקדושה, אינם
חולצים ומייבמים (ובכל מקרה שהאב לא יהודי אין יבום וחליצה).

בשולחן ערוך כתב כן להלכה.

איסור אשה ובתה, אשה ואחותה (ה, ז)

בברייתא הנ"ל צח., נשא אשה ובתה, כונס אחת ומוציא אחת. התוס' והרא"ש למדו מכך גם לאשה
ואחותה מן האם, ואשה ובתה. והרמב"ן והרשב"א כתבו גם אם חמותו מאותו דין³⁷. וכתב נימוק'
שגם בזה הטעם משום "אתי לאיחלופי".

וכתב הרא"ש שאשה ובת בנה, ואשה ואחותה מן האב מותר³⁸. וכתב הרמב"ם שמותר לשאת שתי
אחיות גירות מן האב³⁹. ושו"ע אוסר אשה ובתה ושתי אחיות מן האם (כונס אחת ומוציא אחת) ומתיר
באחיות מן האב.

חמותו (ו)

בגמרא צח:, מתה אשתו - מותר בחמותו (לכולי האי לא גזרו רבנן), ואיכא דתני: אסור בחמותו. חדא כר'
ישמעאל, וחדא כר' עקיבא; מאן דאסר - כר' ישמעאל, דאמר: חמותו לאחר מיתה באיסורא קיימא,
וגבי גר גזרו ביה רבנן; ומאן דשרי - כרבי עקיבא, דאמר: חמותו לאחר מיתה קלש ליה איסורא (ללגני
ישאל אינה נשפחה), וגבי גר לא גזרו ביה רבנן. האם חמותו של הגר מותרת במיתת אשתו? (בחייה
ודאי אסורה מגזירת "אתי לאיחלופי", השאלה האם גזרו גם אחרי מיתה). הדבר תלוי במחלוקת ר'
ור"ע, שלדעת ר' ישמעאל חייב שריפה על חמותו גם במות אשתו וגזרו גם על הגר, ולר' עקיבא רק
בחייה אשתו אבל לא במיתתה, ולא גזרו על כך.

ר"ח פסק כר' ישמעאל, הרמב"ם פסק כר' עקיבא. הרא"ש לא הכריע. להלכה כתב השו"ע שמותר לגר
לשאת את אמו או בתו של אשתו, אחרי מיתת אשתו. והש"ך מחמיר כדעת הטור

שניות לערויות בגרים (ח)

ביבמות כב. בעו במערבא: גזרו שניות בגרים, או לא גזרו שניות בגרים? אמר ליה: השתא, ומה ערה
גופה, אי שלא "שלא יאמרו" באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה" לא גזרו בהו רבנן, שניות מיבעיא?
כלומר, ערויות עצמן גזרו רק מהטעם של "שלא יאמרו", וזה שייך בערויות האסורות על בני נח ויותר
להם כיהודים. אבל אין "שניות" לבני נח, וממילא לא שייך לגזור בשניות. וכן פסק הרמב"ם. וכן
בשו"ע, לא גזרו עליהן, לכן נושא אדם אם אמו, ואם חמותו, ואשה ובת בת בתה, וכל השניות.

³⁷ במחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא הנ"ל, כמבואר בדף צד:, שניהם מודים שאם נשא אם חמותו הוא אותו דין לנשא חמותו

³⁸ לא הבנתי מה החידוש, פשוט ששאר אב אינו אסור ושתי הדוגמאות הנ"ל הן שאר אב.

³⁹ גם זה פשוט לכאורה

(שניות לעריות: נכדה, סבתא, אשת דוד, אם חמותו, סבתא של חמותו, כלת בתו, כלת בנו. ולרמב"ם גם בדורות הבאים והקודמים בנכדות וסבתות וכד')

המתנת שלושה חדשים בגר וגירות (ט)

בברייתא מב. גר וגירות (גר שנתגייר ואשתו עמו לריכוס להמתין שלשה חדשים לפרוש זה מזה) צריכים להמתין שלושה חדשים להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שלא נזרע בקדושה. והביא הרא"ש שיש אומרים שגר ואשתו גירות אין לו לקיימה שמא יחזרו לסורן, ודוחה דעה זו ופיקוח"י הוכיח שאפילו בחייו של בעלה, כל עוד לא נשאה כגר, מותרת לכו"ע⁴⁰. בשו"ע פסק שצריכים להמתין שלושה חדשים. והוסיף הרמ"א שאינה צריכה גט משנתגיירו אם לא כנסה. פת"ש-דגו"מ: בזקנה אין צריך הפרשה. ואין צריך שבעה נקיים אחרי הפרשה.

פסולי עדות בגרים (י)

ביבמות כב, אמר רב נחמן: גרים, הואיל ואתו לידן, נימא בהו מלתא: אחין מן האם - לא יעידו, ואם העידו - עדותן עדות, אחין מן האב - מעידין לכתחילה. אמרימר אמר: אפילו אחין מן האם נמי מעידין לכתחילה. ומ"ש מעריות? ערוה - לכל מסורה (הכל נשאין נשים הלכך אי שרית לקומה אחי נמי למוסרי ערוה ציטראל דכולי עלמא לא ידעי דטעמא דגר משום דקקטון שטלד דמי), עדות - לבית דין מסורה (ואי נמי מכשרת עדות אחים גרים לא אחיה לאכשורי אחין שראל דית דין ידעי דגר שנתגייר כקטון שטלד דמי), וגר שנתגייר - כקטון שטלד דמי. ומפרש ב"י שהודה רב נחמן לאמרימר - שיעידו לכתחילה. ההבדל בין עריות לעדות: לא אתי לאחלופי, כי בית דין לא יבואו להתיר עדות של אחים לא מן האם ולא מן האב. וכן פסק בשו"ע שאפילו אחים מן האם מעידים.

האם גרים כשרים לדון (יא)

יבמות קא: קב. אמר רבא גר דן את חברו דבר תורה, דכתיב "שום תשים עליך מלך", עליך הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר דן את חברו גר. ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל. ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל. ובברייתא קא:, "בישראל", בבית דין של ישראל ולא בית דין של גרים (לענין חליצה)

רש"י: גר דן את ישראל בדיני ממונות ורק בדיני נפשות לא רא"ש, רי"ף, רמב"ם: גר לא דן את ישראל כלל, ורק גרים דן בדיני ממונות. והברייתא "ולא בבית דין של גרים", ממעטתו מחליצה לגרים (לישראל ממילא לא דן). בשו"ע פסק כמחמירים שגר ידון רק גר אבל לא את ישראל, ולחליצה פסול אפילו לגרים אם לא שני הוריו מישראל. בש"ך כתב שבדיני ממונות, אם ישראל קיבל עליו מותר (כי מדובר בדווקא ע"י כפיה שלא ידון את ישראל). ולענין חליצה יש מקילין כשאביו מישראל.

⁴⁰ והוכיח שלא גזרו על כך משום שלא שייך בזה "שלא יאמרו..." כי אע"פ שיש איסור בעולת בעל בבני נח (באשתו ולא באשת חבריו) מכל מקום לא שייך בה גט כי אין בה דין אישות, ואם נאמר "שלא יאמרו" אז לא נתיר אותה לאף יהודי לעולם
סיכום מילה וגרות
שלמה וכמן
עמוד 26 מתוך 26